

GÂND ROMÂNESC

No. 3

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL III

MARTIE

1935

GÂND ROMÂNESC

ORIENTAREA LUI EMINESCU SPRE FOLKLOR

Publicarea poveștii *Făt Frumos din lacrimă* în *Convorbiri literare* e o temeinică probă că Eminescu a adâncit de timpuriu literatura populară și a voit să creeze pe baza unor izvoare autohtone; volumul de *Literatură populară* apărut prin Chendi, oricât de necomplet și neexact este el, ne revelă un sârguincios culegător de material folcloristic; cercetarea manuscriselor de la Academie dă pe față informație nouă care lămurește o latură a activității poetului. Mulțimea caetelor destinate culegerilor populare și numeroasele prefaceri pe care le impune unora din poezii, arată la Eminescu nu numai aplicație în domeniul folklorului dar și o concepție despre crearea unei literaturi naționale.

Ce factori externi sau interni au determinat și îndrumat această activitate folcloristică, e o problemă care merită să fie clarificată.

În sufletul studenților români a avut întotdeauna un puternic ecou atmosfera intelectuală dela universitățile străine și-i necesar să-l urmărim oridecâteori voim să explicăm preocupările de ordin spiritual ale acelorora destinați prin calitățile lor să devină factori creatori în cultura națională. La numele lui Kogălniceanu, Maiorescu, A. D. Xenopol trebuie să-l adăogăm și pe-al lui Eminescu. Xenopol și Eminescu studiind amândoi aproape în aceiași vreme în țări germanice, sunt atrași de chestiuni de asemănător ordin cultural, după cum ne arată documente sigure. În țările germanice exista de mult un curent în favoarea cercetărilor de folklor. Herder, Brentano, Grimm și întreaga epocă a romantismului german scosese la iveală tot ce era mai frumos în creațiile populare. Gruparea romanticilor Görres, Brentano și Grimm din Heidelberg era încă o dovadă de simpatia particulară acordată domeniului literaturii populare. Pe la mijlocul secolului XIX se pun bazele psihologiei etnice, iar în 1859 apare publicația *Zeitschrift für Völkerpsychologie* sub conducerea lui Steinthal și Lazarus. Când Xenopol e la Berlin în toamna lui 1867,

iar Eminescu la Viena în toamna lui 1869, ramura aceasta științifică e în plină dezvoltare și produce o impresie deosebită asupra celor doi studenți români. După ce scrie articolul *Cultura Națională* în *Convorbiri literare* din Iulie 1868, Xenopol e încântat de a fi întrebuințat o metodă pe care o aplicau Steinthal și Lazarus, și-și propune să traducă din *Zeitschrift* unele dizertații printre care și *Einleitende Gedanken über Völkerpsychologie*¹⁾. Intr'un manuscris al lui Eminescu plin de însemnări de prin 1871—1873, în câteva zeci de pagini se rezumă tocmai dizertația pe care Xenopol avea intenția să o traducă²⁾. Aci găsește Eminescu discutarea unor probleme care-i agitău spiritul și-și notează în limba germană ideile asupra cărora avea să mediteze. În afară de o definiție a spiritului poporului manifestat în religie, artă, literatură, știință, se află aci rezumate gândurile asupra istoriei spiritului unui popor, condițiilor lui de dezvoltare, rolului pe care îl are în desfășurarea istoriei umane. Pagina cu pagină se extrag ideile în legătură cu stabilirea legilor de dezvoltare a vieții spirituale a unui popor, reprezentarea cuprinsului și esenței istoriei, noțiunea, metoda și posibilitățile psihologiei popoarelor, dezvoltarea cuprinsului spiritual al unui neam prin creațiile indivizilor, conștiința de sine a unui popor în raport cu arta și literatura.

Din loc în loc Eminescu subliniază aceea ce i se pare de o însemnătate deosebită, ca și cum ar fi aflat conturarea unui gând care era și al lui: „Die Form des Zusammenlebens der Menschheit ist eben ihre Trennung in Völker, und die Entwicklung des Menschengeschlechtes ist an die Verschiedenheit der Völker gebunden“.

Desigur că adâncind aceste probleme, gândul lui Eminescu se îndrepta spre realitățile de viață ale neamului său. O dovadă că în chip firesc lucrările străine erau puse în legătură cu aceste realități, este *Ms. Ac. Rom.* 2257 fol. 27 și urm. de pe la începutul anului 1870, unde rezumând în limba germană lucrarea *Zur Naturgeschichte der menschlichen Sprache*, Eminescu notează chiar în cuprinsul rezumatului gândurile care-i vin spontan: „Românii nu sânt și ei o insulă ideală, cât e dar de cu puțință ca limba noastră să fie lingua romana rustica?“

Cu gândul la problemele culturii și istoriei naționale studia Xenopol la Berlin, cum ne arată corespondența cu Iacob Negruzzi, cu același gând studia și Eminescu, după cum se vede din manuscrisele

¹⁾ Scrisoare către Iacob Negruzzi din Berlin 25 Aug. 1869. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare* II. p. 51—52.

²⁾ *Ms. Ac. Rom.* 2285 fol. 3—48. Asupra acestor preocupări atrage și Chendi atenția în ed. *Literatură populară* pg. VII.

de la Academie. În această epocă de studii în străinătate, Eminescu își exprimă dragostea pentru manifestările spirituale și artistice ale poporului într'o notă germană intercalată printre versuri din Grillparzer: „Ich versäume nicht leicht einem Volksfeste beizuwohnen. Als ein leidenschaftlicher Freund der Menschen (vorzüglich des Volkes) besonders wenn sie in Massen vereinigt, für einige Zeit die einzelnen Zwecke vergessen und sich als *Theile eines Ganzen* fühlen in welchen doch zuletzt das Göttliche liegt — vor einem solchen ist mir ein jedes Volksfest ein eigentlich Seelenfest, eine Wallfahrt, eine Andacht. Wie aus einem aufgerollten, ungeheuren Plutarch lese ich aus den heitern, aber heimlich bekümmerten Gesichtern, dem lebhaften und gedrückten Gange, dem wechselseitigen Benehmen der Familienglieder, den *einzelnen halbunwillkürlichen Äusserungen*, mir die *Biographie der unberühmten Menschen zusammen und wahrlich man Kann die bezeichneten nicht verstehen, wenn man die obscuren nicht durchgeföhlt hat*³⁾).

Studiile de psihologie etnică au lăsat o adâncă întipărire în sufletul lui Eminescu. El își amintește de acestea și mult mai târziu într'un articol în care scoate pe Panu, Ispirescu și Creangă adevărații reprezentanți ai literaturii naționale⁴⁾.

Și studiile de literatură germană au contribuit la dezvoltarea gustului pentru folklor. Goethe, spre exemplu, era o desăvârșită dovadă la ce creații se putea ajunge pe baza producțiilor populare ori a tradițiilor, superstițiilor și credințelor care dau o notă particulară vieții spirituale a unui popor. Eminescu l-a cunoscut bine și pe Wieland și-și aduce aminte de un pasaj din *Oberon*, după cum ne vedește un manuscris. Cetind poemul lui Wieland, Eminescu a reținut versurile din cântul II în care Oberon arată puterea magică a cornului incredințat lui Hüon:

Und dräuten dir mit Schwert und Lanzen

³⁾ Ms. Ac. Rom. 2285 fol. 173 r. Traducem textul: „Nu ușor las să-mi scape de-a participa la o serbare populară. Ca un pasionat prieten al oamenilor (de preferință al poporului) mai ales când ei adunați în masse, uită pentru oarecare timp scopurile particulare și se simt *ca părți ale unui întreg*, în care în cele din urmă stă ceva dumnezeesc, — în fața unui atare întreg este pentru mine orice serbare populară, la dreptul vorbind, o sărbătoare sufletească, un pelerinaj, un act de pietate. Ca dintr'un imens Plutarch desfăcut citesc eu din tețele vesele însă tainic amărite, din mersul vioi și apăsător, din comportarea reciprocă a membrilor familiilor, *din manifestările pe jumătate involuntare, biografia oamenilor necunoscuți, și în adevăr nu poți înțelege pe cei însemnați dacă n'ai simțit pe cei obscuri*“.

⁴⁾ *Notite bibliografice, Timpul* (V) 1880. 6, 7 și 8 Mai.

Zehntausend Mann, sie fangen an zu tanzen
Und tanzen ohne Rast und Wirbel . . .

Transcriind câteva culegeri populare într'un caet de prin 1877—78, Eminescu, sub impresia acestui text, le dă titlul *Cornul lui Hüon*⁵⁾.

Imboldurile venite din atmosfera intelectuală a universităților germane și din studiile literare între 1869 și 1874 sunt neîndoelnice. Ele totuși se exercită asupra unui suflet statornic sensibil la tot ce se petrecea în țară ca manifestare de viață intelectuală. În opunere cu dulcegăriile artificiale și sensuale care prin Cristopol mai cu seamă au invadat literatura Văcăreștilor, a lui Conaki, a lui Pann din *Spitalul Amurului* și au dăinuit până târziu în cântecele lăutărești de care orașele erau copleșite, vine sănătosul impuls al generației lui Kogălniceanu, Russo și Alecsandri, care restabilește în drepturile ei autentica literatură populară. În toată epoca apropiată de Eminescu, aceasta continuă să se bucure de o foarte accentuată atenție. Revistele *Familia*, *Șezătoarea*, *Columna lui Traian*, *Albina Pindului* sunt preocupate de folklor. Fundescu își publică basmele cu o prefață de Hașdeu. Alecsandri arătând prin culegerea sa valoarea deosebită a producțiilor populare, își atrage laudele lui Maiorescu într'un cald articol din *Convorbiri literare*. Atanasie Marienescu publică balade și povești care interesează prin ele înșile mai mult decât toată erudiția-i mitologisantă. În cercurile *Junimei* literatura populară este citită și cercetată cu atenție. Astfel Xenopol se informează din studiul lui Caragiani *Români din Macedonia și poezia lor populară* publicat în *Convorbiri literare*, și-l sfătuește pe Iacob Negruzzi să-și îmbogățească limba literară prin culegerile de folklor⁶⁾. Revista *Convorbiri literare* nu numai publică poezie poporană, dar și încurajează pe culegători. Miron Pompiliu mărturisește în prefața la culegerile din 1870, că numai prin ajutorul dat de *Junimea* s'a putut tipări lucrarea, iar *Convorbirile literare* îl felicită că, urmând exemplul lui Alecsandri a îmbogățit literatura românească⁷⁾.

La ședințele *Junimei* din 26 Noembrie 1871 și 24 Decembrie aceluiași an, se citește și poezie populară. În altă ședință Alecsandri pune în cunoștință societatea cu articolul care avea să apară și în *Convorbiri* despre *Cântecele de stea* și *Povestea vorbii* de Anton Pann. Altă-

⁵⁾ Ms. Ac. Rom. 2276 fol. 71 și 123.

⁶⁾ Scrisorile către Iacob Negruzzi din 17 Febr. 1869 și 23 Febr. 1870. Torou-fiu o. ci. II pg. 31 și 70.

⁷⁾ Conv. lit. (IV) 1870, 1 Iunie pg. 118.

dată se citește povestea lui Miron Pompiliu *Făt Frumos și Ileana Coșinzeana*⁸⁾. În 1874 Slavici publică în *Convorbiri* povestea *Doi feți cu stea în frunte*, în 1875 Creangă *Soacra cu trei nurori și Capra cu trei iezi*, iar Lambrior studiul său *Obiceiuri și credințe la Români*. Tot aici în 1877 apar culegeri de S. Fl. Marian și *Harap Alb* a lui Creangă, aci își publică Th. Burada *Bocete populare la Români* în 1879 și *O călătoria în Dobrogea* în 1880. I. Bota, Nicolau Borza, Gr. Sima îmbogățesc *Convorbirile* din 1883 cu un foarte interesant folklor ardelean.

Titu Maiorescu scrisese cu adâncă simpatie despre culegerile lui Alecsandri, în *Asupra poeziei noastre populare* și cu aceiași simpatie vorbește și despre colindele culese de G. Dem. Teodorescu, lucrare căreia-i recunoaște un deosebit interes⁹⁾. Întregul cerc junimist e așa dar însuflețit de aceleași sentimente.

Ceea ce-i de remarcant e că se formează și o direcție critică în ce privește culegerile populare. În 1869 când At. Marienescu își publică baladele populare, ne spune singur că le-a „coreș”. Miron Pompiliu însă arată mai multă pricepere și în scrisoarea-i către *Convorbiri literare* în Noembrie 1869, spune că a păstrat neschimbată forma culegerilor. S. Fl. Marian și el scrie că a reproduș culegerile după cum le-a auzit, fără să adaoge nimic¹⁰⁾. Spiritul critic se observă la diferiți membri ai *Junimei*. A preface și a îndrepta literatura poporană, se păruse ceva fără gravitate când au ieșit în public culegerile lui Alecsandri și însuși Maiorescu l-a aprobat pe poet. Acum culegătorii își impun o disciplină pe care o împărtășesc conducătorilor *Junimei*, iar critica e aspră, cum e aceea ce i se face lui I. C. Hînțescu în *Convorbiri literare*, cum e mai cu seamă aceea a lui G. Dem. Teodorescu la adresa lui Alecsandri, Caranfil, At. Marienescu, Hînțescu și altora¹¹⁾.

Aceasta-i atmosfera literară prielnică folklorului, de care Eminescu a avut cunoștință și prin diferite culegeri publicate în volum ori reviste, și prin contactul cu *Junimea* a căreia revistă a cuprins pe *Făt Frumos din lacrimă* încă din 1870, iar mai târziu alte opere în care-i vădită inspirația poporană. Acela însă care a avut prin culegerile lui și prin opera-i poetică un covârșitor rol de îndrumător al lui Emi-

⁸⁾ v. *Procesele verbale ale Junimei*. Toroușiu o. cit. IV pg. 440, 442, 446, 448.

⁹⁾ Scrisoare către N. Gane din Buc. 6/18 Dec. 1876. Toroușiu o. cit. III pg. 181.

¹⁰⁾ Scrisoare către Iacob Negruzzi din Siret 3/15 Noembrie 1875. I. E. Toroușiu o. cit. I pg. 274. Dl Leca Morariu ne arată însă că în cântecele culese de Marian sunt falsuri (v. *Junimea literară* (XII) 1923 pg. 390).

¹¹⁾ Scrisoare către Iacob Negruzzi din Paris 12/24 Martie 1877. Toroușiu o. cit. I p. 180—181.

nescu spre folklor și creație pe baza materialului poporan, este Alecsandri. Manuscrisele de la Academie dau pe față ambiția lui Eminescu de a rivaliza cu Alecsandri. Numeroase culegeri sufăr prefaceri, multe poezii sunt creații eminesciene în genul celor populare: fără îndoială în aceasta Alecsandri a servit de model. Alecsandri scrisese *Sburătorul* și-l republicase în colecția de *Doine*, Eminescu încearcă și el tema¹²). La *Înșiră-te Mărgărite și Răsbunarea lui Statu Palmă* în care elementele poporane sunt manifeste, Eminescu răspunde cu *Fata din grădina de aur*, *Miron și frumoasa fără corp*, *Călin Nebunul*. La legenda *Grui Sânger*, Eminescu vrea să răspundă cu o dramă purtând același titlu¹³). Exemplul lui Alecsandri a fost plin de roade. Bazându-ne pe tot ce ni s'a păstrat în manuscrisele de la Academie, putem spune că dacă ar fi avut posibilitatea să-și publice el însuși culegerile, Eminescu ar fi depășit pe Alecsandri așa cum l-a depășit și în creațiile de inspirație poporană.

Studiile de psihologie etnică și mediul intelectual pe care-l cunoaște în străinătate nu fac așa dar decât să accentueze imbolduri canalizate în direcția lor de viața literară din țară și să întărească la Eminescu convingerea că merge pe calea cea adevărată. La plecarea în străinătate Eminescu e deja culegător de folklor, după înapoiere e creator pe baza literaturii populare. Fără îndoială mediul străin în care și-a îmbogățit spiritul și preocupările literare din țară își au rolul lor în orientarea lui spre folklor. Dar oare fără o înăscută înclinare pentru lumea basmelor populare, duioșia armonioasă a doinelor și satira mai mult glumeață decât răutăcioasă a strigăturilor, am fi avut noi uimitoarea desfășurare de energie sufletească de care fac dovadă manuscrisele închinată literaturii populare? Tocmai această înclinație înăscută este elementul primordial și o putem urmări sub diferitele-i înfățișări pe baza unor sigure informații.

V. Bumbac care l-a cunoscut bine pe poet încă dela Cernăuți, și-l amintește pe elevul de prin 1858—59 cunoscător pe de rost a mulțime de balade populare¹⁴). Nu numai se lăsa impresionat de fantasticele întâmplări cu Feți Frumoși și Cosinzene, dar transmitea și altora farmecul, căci Eminescu era înzestrat și cu darul de-a povesti¹⁵). De timpuriu literatura populară își are partea ei în viața su-

¹²) *Ms. Ac. Rom.* 2260 fol. 34, 35, 36, 40 și 2276 fol. 14.

¹³) *Ms. Ac. Rom.* 2278 fol. 18 și 2282 fol. 107 și următ.

¹⁴) Leca Morariu, *Eminescu (Notă pentru o monografie)*, Bul. *M. Eminescu* (I) 1930 nr. 2 pg. 39.

¹⁵) *Ibid.* pg. 48.

fletească a poetului. În 1866 apare în *Familia* poezia *De-aș avea* în care copilul poet plin de visuri de dragoste mărturisește dorința de-a încânta pe iubita sa cu doine. Fără îndoială Eminescu a cules poezii populare în anii de pribegie în Transilvania și Banat, de aci și mulțimea culegerilor de sigură origine ardeleană¹⁶). La Blaj Eminescu asculta cu multă plăcere poveștile ce i-le spunea măgărarul¹⁷). La București în 1868 Eminescu începe să scrie pe *Arghir și Elena* și ni s'a păstrat în manuscrise fragmentul realizat. Cu multă înflăcărare studia limba populară și aduna de pe la prieteni colecțiile de poezii populare: „De aveai vr'o colecțiune de poezii populare, în manuscris, nu te lăsa până nu i-o dădeai, și se aflau la mulți astfel de colecțiuni”¹⁸). În 1868 după o decepție sentimentală, își revine repede și-i cântă lui Caragiale o doină¹⁹).

Poezia *Un roman* care cuprinde și date biografice, amintește de o babă cunoscătoare a multor povești. Încă de la Ipotești așadar a simțit Eminescu vraja basmelor populare, iar mai târziu în 1883 într'o duioasă scrisoare către Hanrieta, pomenește el timpul copilăriei și basmele pe care le ascultau împreună²⁰). O dată însemnată în orientarea lui Eminescu este intrarea-i în societatea *Oriental* care se înființează la București la 1 Aprilie 1869 și-și propune printre alte scopuri și pe acela de a strânge basme și poezii populare. În *Albina Pindului* (II) 1869, 16—30 Iulie, pg. 47—48 ni se arată lucrările societății și membrii care-și propun să lucreze în aceeași direcție. În ședința de la 29 Iunie 1869 se numesc din sânul Societății comisiuni care urmau să culegă material folcloristic din toate provinciile românești. Intre cei care aveau să adune culegeri din Moldova este și Eminescu²¹). *Albina Pindului* din această vreme nu ne dă nici o informație despre realizările societății în domeniul folclorului. În *Ms. Ac. Rom.* 2260 se află însă un caet anonim cuprinzând culegeri populare din Moldova, din care o bună parte, cu prefaceri interesante, au fost transcrise în

¹⁶) De aceeași părere și dl Leca Morariu în *Folcloristul Eminescu, Junimea literară* (XII) 1923 pg. 53.

¹⁷) St. Cacoveanu, *Eminescu în Blaj, Luceafărul* (III) 1904, 1 Febr.

¹⁸) St. Cacoveanu, *Eminescu la București în 1868—69, Luceafărul* (IV) 1905, 1 Febr.

¹⁹) Gh. Bogdan Duică, *Eufrosina Popescu și M. Eminescu*, *Bul. M. Eminescu* (III) 1932 p. 115.

²⁰) Leca Morariu, *Eminescu (Note pentru o monografie)*, *Bul. M. Eminescu* (I) 1930 nr. 1 p. 16.

²¹) Gh. Bogdan Duică, *Eminescu în Soc. Oriental*, *Bul. M. Eminescu* (II) 1931 pg. 116 și următ. Chendî observă just că Soc. *Oriental* a avut ca pildă gruparea romanticilor Görres, Brentano și Arnim din Heidelberg. (*Literatură populară* pg. X).

alte caete, și putem presupune că în vara lui 1869 Eminescu a făcut această achiziție, tocmai în vederea îndeplinirii misiunii încredințate de *Oriental*. Plecând la Viena în toamna lui 1869, Eminescu nu uită de preocupările folkloristice. Într'un manuscris notează titlul conferințelor pe care plănuia să le țină în Maramureș: una e despre *Poezia populară*²²). De aci dela Viena trimite la *Convorbiri literare* povestea *Făt Frumos din lacrimă* prelucrată după vr'un model poporan scris ori oral, care-i păcat că nu ni s'a păstrat așa ca modelul basmului *Călin Nebunul*. Acțiunea din *Geniu Pustiu* se petrece în Transilvania. Într'un loc Eminescu ni-l înfățișează pe Toma Nour într'un idilic cadru de țară, cetind povești din bătrâne manuscrise ori ascultând cimilituri, hore, chiuituri pe care i le spune Finița. Desigur aci e transpunerea pe plan literar a unei experiențe personale. Într'un manuscris de prin 1873 ne-a rămas fixată o mărturie prețioasă despre lumea interioară a poetului:

Și în ochi mi 'ncremeniră
 Multe-icoane și povești,
 Precum iarna se încheagă
 Flori de ghiață pe ferești²³).

Și după înapoierea dela studiile în străinătate, e manifestă la Eminescu înclinarea spre domeniul folklorului. Într'o scrisoare din 8 Noembrie 1874, Eminescu îi comunică Veronicăi Micle că în acele momente era preocupat de cronicile și cântecele noastre populare din care-și culegea fondul inspirației²⁴). Ca director al Bibliotecii Universității din Iași, el vrea să înzestreze instituția cu cărți și manuscrise de valoare. Într'un raport din 16 Martie 1875 menționează că biblioteca ar trebui să achiziționeze manuscrisele de literatură populară *Proorocia fericitului Agathangel* (1817), *Minunile Maicii Domnului* (din sec. XVIII) și o *Astrologie*²⁵). După venirea la București Eminescu e însuflețit de aceleași sentimente și preocupări. Mite Kremnitz ne vorbește de „bucuria copilărească” pe care-o simțea Eminescu citindu-l pe Creangă²⁶). E la curent cu tot ce se scrie prin reviste, face o dare de seamă despre *Șezătoarea* lui Iosif Vulcan²⁷).

²²) *Ms. Ac. Rom.* 2257 fol. 58. Pe verso e o notă dintr'o publicație germană datată 17 Febr. 1870.

²³) *M. Ac. Rom.* 2280 fol. 28.

²⁴) I. E. Torouțiu *o. cit.* IV pg. 127.

²⁵) Scurtu, *Eminescu's Leben und Prosaschriften*, Leipzig 1903 pg. 42 și ed. *Scrieri polit. și literare*, Buc. 1905 pg. 293.

²⁶) *Amintiri fugare despre Eminescu* I. E. Torouțiu *o. cit.* IV pg. 28.

²⁷) Scurtu *ed. cit.* pg. 306.

Arată valoarea materialului folkloristic din *Columna lui Traian*²⁸⁾ și prefațează lucrarea din 1882 a lui Baican, *Literatură populară sau palavre și anecdote*. Incetel cu incetel cunoașterea literaturii populare a devenit la Eminescu o necesitate vitală. Poetul nu se dă îndărăt dela nici un sacrificiu pentru a achiziționa manuscrise rare. Mite Kremnitz în *Amintiri fugare* ne spune că poetul își punea amanet paltonul pentru a cumpăra un manuscris vechiu²⁹⁾. Ce erau aceste manuscrise, o putem ști din lucrarea lui Gaster *Literatură populară română*, scrisă în parte și pe baza materialului care a fost pus la dispoziția autorului de către Eminescu. Iată manuscrisele de literatură populară profană și religioasă pe care le posedă Eminescu: 1. O copie din 1814 după traducerea din 1648 a lui *Varlaam și Ioasaf*; 2. *Povestea pentru împărăteasa țării francești ce i-au tăiat maștehă-sa mâinele*, într'un ms. mixt din 1692; 3. Două ms. de la sfârșitul veacului XVIII ale romanului *Iliodor*; 4. Fragment ms. din 1812 din scrierea *Istoria Aretusii și a împăratului Iraclie tatăl său, a lui Ierotocrit și a lui Pezistrat, tatălui sau vizirului*; 5. O copie din 1757 a unui *Hronograf* cuprinzând lit. pop. religioasă; 6. Manuscrisul cel mai vechiu al cărții *Minunile Maicii Domnului*, din 1693; 7. Ms. lucrării *Viața și minunile preacuviosului părintelui nostru Vasilie cel nou*, din 1692; 8. O copie a aceleiași scrieri dela începutul sec. XIX; 9. Ms. scrierei *Cuvânt pentru viitoarea giudecată și pentru sfârșitul lumii*, din 1815; 10. Un ms. de la sfârșitul sec. XVIII al scrierei *Descoperirea sfintei și dumnezeieștii liturghii*³⁰⁾.

Spre sfârșitul frământatei sale vieți, pe când se afla la Botoșani în îngrijirea de un sfânt devotament a surorii sale Hanrieta, Eminescu și-adoce aminte de biblioteca sa și-și exprimă dorința de-a o avea aproape de el. La această dorință, Maiorescu n'a dat nici un răspuns³¹⁾. Biblioteca în care se aflau și manuscrisele rare a rămas proprietatea altora. Cine știe ce particular se răsfață astăzi cu un tezaur care, prin Academie, trebuia să intre în patrimoniul național, ca o cheazășie mai mult a legăturii dintre viața sufletească a poetului și neamul ale căruia producții le-a adunat cu o bucurie la înălțimea sacrificiului.

Orientarea lui Eminescu spre literatura populară se explică în

²⁸⁾ *Timpu* (VII) 1882, 1 Aprilie.

²⁹⁾ I. E. Torouțiu *o. cit.* IV p. 23.

³⁰⁾ Gaster *o. cit.* pg. 35, 120, 128, 129, 262, 431, 439, 442, 445.

³¹⁾ Scrisorile Hanrietei către Cornelia Emilian în 20 Noemvrie 1887 și 27 Febr. 1888. I. E. Torouțiu *o. cit.* IV pg. 214 și 244.

geneza și accentuarea ei prin încrucișarea de tendințe înăscute și impulsuri venite din afară, din mediul intelectual ambiant român și străin. Eminescu însă e și un gânditor care vrea să ajungă la o cugetare limpede în ce privește obiectul care-i cere desfășurarea de energie spirituală. Bazându-ne pe texte precise, putem arăta ce gândește poetul despre literatura populară și în același timp, și în această chestiune, evidenția factorul exterior și cel interior care-și au rolul în elaborarea gândirii.

O notă manuscrisă din 1870 poartă chiar titlul *Strângerea literaturii noastre populare*. În două pagini Eminescu concentrează gândiri care merg mai departe de creațiile populare, îmbrățișând problema dezvoltării istorice a unui neam. Alături de teoria artei pentru artă pe care Eminescu o susține împotriva artei cu tendințe moralizatoare, alături de preocuparea de treptele de dezvoltare ale cugetării popoarelor până ce individualitatea lor deplin emancipată ajunge să creeze în domeniul frumosului și să lumineze lumea cu unice „flori de aur”, găsim în această notă cugetarea lui Hegel că „ideia”-i conținutul esențial al unei opere și că manifestarea artistică este numai „das sinnliche Scheinen der Idee”. Impregnat de hegelianism, Eminescu scrie că viața unui neam sub diferitele ei manifestări ca basme, obiceiuri exprimă sensibil o idee care se află în adânc. Poezia-i numai haină învăluind o idee, adică un suflet care-și determină corpul său în mod necesar, așa cum o cauză se înlanțue fatal de o alta ce trebuie să-i urmeze. Inseși imaginile sensibile care formează corpul în care-i închisă ideea, nu sunt luate la întâmplare. Acestea sunt determinate de ceea ce un neam are specific în viață, au o „naționalitate” care prin ele se răsfrânge asupra poeziei create. Ceva fatal așa dar plutește asupra creației literare a unui neam, căci potrivit cu natura intimă a colectivității, ideea — sufletul creației își găsește o realizare unică în felul ei, fără de nici o posibilitate de-a fi altfel de cum este în momentul intrupării.

Iată pasagiile din notă care ne interesează aci: „E păcat cumcă Românii au apucat de-a vedea în basm numai basmele, în obicei numai obiceiurile, în formă numai forma, în formulă numai formula. Formula nu e decât manifestațiunea palpabilă, simțită a unei *idei oarecare*. Ce face de exemplu istoricul cu mitul? Il lasă cum e ori îl citează mecanic în compendiul său de istorie, pentru a face din el jucării mnemotecnice pentru copii? Nimica mai puțin decât asta. El caută spiritul, ideea acelor forme, care ca atari sunt minciune și arată cumcă mitul nu e decât un simbol, o hieroglifă care nu e deajun; că ai văzut-o, că-i ții minte forma și că poți s-o simți în zugrăveala pe

hârtie, ci aceasta trebuie citită și înțeleasă. Trecând la obiceiuri e iarăși sigur că ele numai în degenerare devin numai simple formalități. Primitive, ele sunt expresiunea exterioară a unui profund învățământ sau a unei profunde idei interne. — Adevărat cumcă poezia nu are să descifreze, ci din contra are să încifreze o idee poetică în simbolele și hieroglifele imaginilor sensibile — numai cumcă aceste imagini trebuie să constituie haina unei idei, căci ele altfel sunt colori amestecate fără înțeles... Ideia e sufletul și acest suflet poartă în sine ca inerentă deja cugetarea corpului său... sufletul, *ideia* unei poezii poartă în sine deja ideia corpului său, astfel cum cauza poartă în sine o urmare neapărată a ei. Această dezvoltare dinăuntru în afară, această axiomă care face din sufletul propriu soarta proprie a omului, astfel încât întâmplări, fapte și influențe nu emană din împrejurări externe și neprevăzute care puteau să se întâmple și altfel, ci numai din suflet ca singur izvor, astfel încât toată acțiunea e un rezultat al predispoziției naturale și trebuie să se întâmple astfel cum se întâmplă și nicidecum altfel... Materialul în care se sensibiliză ideia etern poetică sunt imaginile — nu însă imaginile tuturor popoarelor, ci a aceluia la care ea se sensibiliză. Tropii unei națiuni agricole diferă de tropii, de imaginile unei națiuni de vânători ori de păstori. Sub ce imagini va îmbrăca unul simțământul etern al amorului și sub ce imagini celălalt, decât numai prin acele pe care le posedă? Acest mod de cugetare care se reflectă numai asupra corpului, nu asupra ideii unei poezii constituie naționalitatea ei...³²⁾.

Intr'o notă din epoca studiilor la Viena, Eminescu vorbește despre farmecul literaturii populare reieșit din concisia expresiei, din frăgezimea cu care se exteriorizează simțirea, din naturalul formei și fondului³³⁾. Gh. Bogdan Duică scrie că în această notă e „o estetică în nuce a poeziei populare“³⁴⁾. Aceea ce Eminescu numește aci „clara, aromata băutură de aur a poeziei noastre populare“, l-a reținut ade-

³²⁾ Ms. Ac. Rom. 2257 fol. 61 v. — 62 v. În cuprinsul notei e și o aluzie la articolul *Repertoriul nostru teatral* publicat de Eminescu în *Familia* 18|30 Ian. 1870. Din această epocă e și nota. Isoarele hegeliene ale notei pot fi ușor urmărite în *Estetică* capitolele *Despre ideia frumosului în general*, *Simbolica sublimului*, *Forma romantică a artei*, *Poezia*.

³³⁾ Ms. Ac. Rom. 2291 fol. 8 r. Și'n această notă se poate urmări influența lui Hegel care'n *Estetica* sa cap. *Poezia lirică* scrie că poezia populară are „frăgezime naivă“, „concizie plină de forță“, „adevăr care izbește“. Cântecul popular este „ca strigătul naturii care iese din inimă“.

³⁴⁾ Nota reprodușă și comentată în *Fragment estetic*, Bul. M. Eminescu (II) 1931 pg. 92. O traducere pe alocuri îndepărtată de text, în *Chendi Literatură populară* pg. IX.

sea sub vrajă și numai astfel a ajuns poetul să scrie pe *Făt Frumos din lacrimă*.

În 1877 Eminescu ne dă o definiție a literaturii populare: „Literatura populară nici nu se poate numi altceva decât cugetarea și produsele fantasiei poporului însuși, care devin literatură în momentul în care se produc prin scriere, sau produceri a clasei culte, care se potrivesc însă așa de bine cu gândirea poporului, încât dacă acesta nu le-au făcut, le-au putut însă face”³⁵) De fapt aci Eminescu își definește propria-i activitate în acest domeniu. Nu mai avem aci pe tributarul unei ideologii străine ci pe culegătorul de literatură populară și pe poetul preocupat să adâncească felul de a gândi și simți al poporului, pentru a ajunge să creeze în sensul vieții lui spirituale. Culegătorul de doine, hore, strigături, colinde, orații de nuntă, povești, proverbe și zicători se înfrățește în aceiași definiție cu poetul din *Călin Nebunul*, *Călin*-file de poveste, *Miron și frumoasa fără corp*, *Fata din grădina de aur*, *Făt Frumos din lacrimă*.

Problema literaturii populare nu-i privity izolat de Eminescu. În mintea poetului clare idei în legătură cu dezvoltarea unui neam, formează o închiegată concepție politică în care gândurile despre literatura populară se integrează în mod firesc. Într'un important articol Eminescu critică ușurința noastră de a primi ce-i străin și de-a lucra fără să ținem seama de elementele naționale care trebuie să constituie baza naturală a tot ce se crează în domeniul spiritului. Scriitorii în adevăr *naționali*, scrie el, sunt Anton Pann, Creangă și Ispirescu fiindcă s'au inspirat din literatura populară. O literatură românească trebuie să crească firesc din viața și spiritul poporului nostru: „Dar o adevărată literatură trainică, care să ne placă nouă și să fie originală și pentru alții, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui”³⁶).

Privite în totalul lor ideile lui Eminescu formează un întreg unitar: știința și învățatii susțin și înalță spiritul național³⁷), arta își justifică existența numai dacă este națională³⁸), literatura-i puternică numai „întemeindu-se pe baza largă a geniului național”³⁹).

³⁵) *Curierul de Iași*, 1877, 10 August. Scurtu o. cit. pg. 306.

³⁶) *Notițe bibliografice*, *Timpul* (V) 1880, 6, 7 și 8 Mai.

³⁷) *Cultură și știință*, ed. Bucovina 1932 pg. 45.

³⁸) *Ms. Ac. Rom.* 2285 fol. 179 și Chendi o. cit. pg. VI.

³⁹) *Timpul* (VII) 1882, 28 Martie. Cf. *Un critic de la Timpul: M. Eminescu* (*Telegraful* 1882, 2 Aprilie) și *Materialuri etnologice*. (*Timpul* 1882, 8 Aprilie). Articolul dela 28 Martie nu se poate consulta direct căci a fost tăiat cu foarfeca din colecția Academiei de nu se știe ce interesat.

Eminescu e orientat spre literatura populară și prin impuls interior și prin mediu ambient. Cugetarea politică la care ajunge în epoca activității de la *Timpul* înglobează și gândurile în legătură cu literatura populară. Culegător de folclor pe care-l folosește adesea și ca izvor de inspirație, și gânditor la care elementul străin se îmbină cu cel propriu, Eminescu și-a găsit în bună parte prin literatura populară și vocația și măsura puterii lui creatoare.

D. MURĂRAȘU

SUPREMUM DESIDERIUM

(MAI AM UN SINGUR DOR)

Unum adhuc superest votum: ex oriente sinatis

Vespere me placido ripam ad obire maris.

Somnus sit mihi lenis et haud longe nemus esto;

Aetheris astra micent aequora vasta super.

Non opus est pompa, non arca opus est locuplete.

Sed teneris virgīs nectite mi feretrum.

Nemo meum caput ad flens pone sequatur, tantum

Autumnus resonet marcida per folia.

Desiliunt latices sonitu dum saltibus usque,

Luna per abietum culmina longa fluat.

Tintinnabula sub noctem pulsant frigidam auram,

Fronde sacra super me tilia excutiat.

Cum iam non posthac ferar errans, floribus instar

Nivis cara manus obruet me dominae.

Sidera pinorum ex umbra surgentia rursum

Dulce renidebunt — utpote amica — mihi.

Vox gemet aspra maris tumidae irae concita motu,

Ast ego solus ero — terra! — meo in tumulo!

trad. din Eminescu ST. BEZDECHI

PRIMA EXPERIENȚĂ

— Priza! Bun. Dă-i drumul. Bravo. Acum poate veni domnul șef. Mai trebuie să montăm numai aparatul.

Emilian Momac își trecu mâna prin părul galben deschis care îi cădea pe față, își vârî amândouă mâinile în buzunarele pantalonilor și se uită satisfăcut la mecanicul care îl privea cu admirație.

— Iosive, cât de curând vei fi șeful mecanic al primei fabrici de gaze de luptă românești. Ce zici? Ți place?

— Eu îți spun drept, domnule asistent, nu am crezut că vom ieși la cap. De doi ani văd pe domnul șef lucrând de dimineața până noaptea târziu, aici. La început am crezut că-i joacă. Mai târziu când am văzut cum mor șoarecii m'am bucurat, da imi era și milă de ei. Acum, că totul e gata, și începem să lucrăm cu motor imi pare și mai bine, da tot mă gândesc eu așa câteodată: oare n'o fi niciun rău din gazul ăsta?

— Ce rău să fie, Iosive, țara are lipsă de apărare. Fără gaze nu se mai poate...

Mecanicul își învârtia o țigare.

— Numai să nu fie nici un rău.

Emilian Momac era gata să explice mai pe larg, dar se răsândi. Iosiv ăsta e tare neajutorat.

— Câți copii ai, Iosive?

— Patru, domnule asistent...

— Sunt mai curajoși ca tine?...

Iosiv nu înțelegea.

— Poate că sunt...

— Să și fie, auzi? Să fie mai curajoși, că tu ești tare necălit...

Vorbind se enerva.

Ce se poate face cu oameni ca Iosiv ăsta? Cum să-i trezim? Să le însuflăm curaj și mândrie?

În clipa aceea sbârâni soneria. Iosif alergă, deschise și lăsă să intre pe șeful de lucrări.

— Hallo, Poni, ai venit. Dinamoul merge. Trebuie să montăm numai aparatele.

Semproniu Severeanu își scutură zăpada de pe palton și intră în laborator.

— Ați încercat motorul?

— Da, merge...

— Bun, trebuie să montate aparatele. Incepe tu, dar ai grije să nu spargi ceva. Eu am de lucru, poate să nu mă reîntorc astă seară decât către miezul nopții...

— Știu eu să le montez, interveni Momac. Cunosc desenele pe dinafară.

Poni Severeanu intră în birou.

— Dar cu lucrările cum stai?

— Sunt gata... Uite vezi ce culori frumoase. Un roșu ca sângele, un violet transparent...

Severeanu le privi atent.

— Trebuie să facem descrierea metodei și să o trimitem la „Zentralblatt“...

Momac nu-și mai găsea locul de neastâmpăr.

— O fac încă în noaptea asta...

Plecând dela laborator la ora 9 seara, după ce lucrase toată ziua, șeful de lucrări, Semproniu Severeanu avea aceeași impresie pe care o avuse uneori în copilărie când pleca dela biserică înainte de a se termina slujba.

— Păcat că chiar azi nu pot să stau în laborator, dar orice amânare ar fi imposibilă. Trebuie să o duc, amânările m'au indispus și pe mine, nu numai pe ea...

Mergând prin zăpadă, cât putea mai repede, de abia auzi când cineva îl strigă din urmă.

— Domnule Severeanu, ... Domnule Severeanu...

Era senatorul Filip.

— Nici o plăcere că trebuie să mă opresc, — se gândi Severeanu.

— Țin să te felicit, domnule Severeanu. Am citit articolul Dumitale despre gazul metan din Transilvania. Foarte documentat! Foarte bine gândit! Am ajuns și aci la concluzia de altădată. Trăim într-o nemaipomenită debandadă economică...

Peste câteva clipe mergeau alături. Senatorul Filip înalt, gras, cu fața buhavă, îmbrăcat într'un palton cu blană, — Severeanu subțire, cu mâinile înghețate în buzunarele paltonului.

— Eu îți spun Dumitale, Domnule Severeanu, că asta nu mai merge. Trebuie un organizator, un ochi care să vadă toate piesele me-

canismului de stat, să înlătore pe cele neproductive, să refacă mașinăria... După criterii economice. Altfel nu se mai poate. Nimeni nu e la locul său. Toți își fac de cap, începând dela fabricant, până la copilul de moț care coboară din munți să cerșească aci. Înainte de a te întâlni pe Dumniata am întâlnit doi nenorociți de copii de aceștia. Nu mai poți umbla de ei. Și lumea s'a săturat de cerșătorie. Eu să pot, aș lega din nou pe români de glie, i-aș sili să lucreze . . .

Semproniu Severeanu îl întrerupse.

— Dar n'au ce lucra, Domnule senator, mulți n'au ce lucra.

Senatorul Filip îl privi cu compătimire.

— N'au ce lucra? Zi mai bine că aleg munca. Nu le convine să lucreze orice. Avem șomeri calificați, dar nu avem muncitori de ajuns, asta e. Ar trebui însă să-i lege, să-i silească . . . Ți pare barbar? Nu e deloc, vei avea timp să vezi. Vei cunoaște și Dumniata viața și îmi vei da dreptate. Este singura școală care contează: școala vieții. Când suntem tineri și trăim cu idei din cărți, toți suntem gata să refacem lumea cu metode altruiste. Dupăce te lovești însă de realitate, uiți ceeace ai învățat și înveți lucruri cari nu sunt scrise în cărți. Vei ajunge și D-ta aci unde sunt eu azi și cei de o vârstă cu mine . . .

Porniră din nou. Reclame luminoase colorau întunericul.

— Apropos, cu lucrările cum stai? Pe când poți să-mi dai rezultate definitive? Vreau să fac o comunicare, trebuie să te ajute, să-ți pună la dispoziție mijloacele necesare.

— Experiențele de laborator s'au terminat, zise Severeanu. Azi am instalat motorul și aparatele. Mâine facem prima experiență în mare . . .

— Foarte bine, foarte bine . . . Pot să asist și eu? Aș vrea să știu ce efect are: scoaterea din luptă, sau moartea?

— Moartea rapidă, Domnule senator, în câteva secunde.

— Dureroasă?

— Nu. În prima secundă produce un fel de paralizare a întregului organism. E ca un fel de amortire, în care conștiința e încă vie. Pe urmă: moartea. Simplu, fără durere.

— Imi place asta, zise încet senatorul Filip. Din toate mijloacele de moarte, când trebuie să omorăm, e bine să alegem pe cele mai puțin barbare . . . E bine să ne gândim totdeauna la noi . . . Dar unde iei masa, nu vrei să vii cu mine? Așa de rar te poate vedea omul pe D-ta? Am putea sta puțin de vorbă. Aș vrea să fiu precis și mai pe larg informat.

— Nu pot, Domnule senator, se scuză Severeanu. Azi am ceva neobișnuit de făcut, de aceea am ieșit, dar dacă vă face plăcere, veniți mâine după masă la laborator . . .

— A, a... înțeleg. De, ești tânăr. Înțeleg. Ascultă-mă pe mine, Domnule Severeanu, e bine să lucrezi, dar trebuie să-ți și petreci. Viața e scurtă, trebuie trăită. Atunci pe mâine!...

Semproniu Severeanu era deja departe. După primii pași, îi veni din nou în minte întâlnirea. Mia putea veni în fiecare clipă. — Ce capriciu?

— Vreau să merg într'o seară și eu la restaurant, să văd cum își petrec oamenii...

— N'ai ce face acolo, Mia, e plicticos. Cei cari umblă la restaurante sunt oameni fără casă...

— O singură dată, Poni, sunt fată mare acum. Vreau să văd și eu.

— Și ce ar zice părinții tăi?

— N'ar zice nimic, dacă ar ști că merg cu tine.

A trebuit să cedeze.

Circulația începea să descrească. Ajungând în centru, reclamele luminoase se înmulțiră.

— Pe vremea asta altădată mă reîntorceam la laborator... Singur... Cărți... Aparat... Tratatul lui Planck... Ispititoare chemare...

— Mai bucuros aș fi dus-o la laborator. Să fie de față la montarea aparatelor și la producerea primului cilindru de gaz, făcut pentru apărarea Țării. Bucuria mea să fie și a ei...

— ... Ea, tovarășa mea...

— ... Mia...

— Poni, unde te gândești: Mergi fără să vezi pe nimeni...

— Mă gândeam la tine. Trebuie să-ți fur numele pentru a boteza una din sintezele lui Momac...

— Iar chimie, ... Tot chimie, ... Imi pare rău că te-am deranjat. Tu mai bucuros te-ai fi dus la laborator, iar eu m'aș fi plictisit singură lângă cursul de filologie romanică.

— Desigur, Mia, m'aș fi dus bucuros la laborator, însă dacă suntem aci nu avem de ce ne plânge. Cu toate că, să știi, formulele chimice nu sunt tocmai așa de aride. De câteori nu mi-a apărut capul tău printre catenele înverzite ale formulelor!

— O fi cum spui tu, Poni, dar asta nu-i viață. Viața e mișcare, variație... Cine face mereu acelaș lucru devine automat. Nu numai în viața exterioară, dar și în gânduri și în sentimente...

Severeanu nu insista. În restaurant erau încă puțini. Așezându-se la o masă, Mia era veselă și mulțumită.

— Poni, am uitat să-mi iau viorelele dela palton și se strică.

Severeanu luă el florile și le așeză într'un pahar cu apă.

— La urma urmelor își are atracțiile sale și viața aceasta de restaurant, cu muzică, cu sgomot, cu lume streină, adunată pentru mâncare și petrecere...

— Dacă te-ar auzi Planck? Și Momac?...

Mia râdea.

— E adevărat. Nu i-am uitat. Mă simt bine aci, fiindcă ești și tu aci. Fiindcă am pus buchetul de violele pe masă și asta îmi dă, în mic, imaginea vieții noastre în viitor. Nu-i adevărat, Mia? Noi amândoi, — numai noi amândoi?...

Lumea se înmulțea. Fețe necunoscute cari se asemănau. Tineri, cu haine după ultima modă, cu părul lins. Dudui decoltate și rujate, — domni libidinoși, cu lanțuri duble pe piept...

— Ceeace n'aș fi putut crede niciodată, zise Severeanu, este că în înghesuiala și sgomotul acesta, ne putem simți singuri și oarecum intimi. Vezi, și mulțimea izolează...

— Pe mine nu, zise Mia. Mie îmi place mulțimea fiindcă mă pot confunda cu ea. Sgomotul, atmosfera, ... te depersonalizează... Eu mă înec în mulțime...

Poni Severeanu rămase pe gânduri.

— In sănătatea ta, Poni, ți-ai uitat că trebuie să și bem...

— ... A, aci îmi erai, uite Domnule și eu care credeam că ești în laborator. Ați ajuns așa de repede la sfârșitul mesii! Nu vă supărați dacă iau loc și eu aci, nu mai sunt mese libere... Sunt senatorul dr. Filip...

Senatorul Filip se înclină în fața Miei, se lăsă apoi desbrăcat de palton, își frecă palmele și neinvitat ocupă loc.

— Am fost pela club: am găsit numai bătrâni cari se plictisesc reciproc. Am fugit speriat. Aci e altă atmosferă. Tinerețe. Flori. Violele pe vremea asta, ... sunt flori rare. Mie îmi plac florile. Iarna mă opresc în fața florăriilor ca locuitorii deșerturilor în oaze. Nu cunosc spectacol mai frumos decât în timp ce afară ninge, să privești pe geamul unei florării și să vezi garoafe, trandafiri, liliac... Te umpli de căldură, capeți nădejde... Îți plac florile D-șoară? Da? Ei bine, Poni dragă, mâine trebuie să trimitem D-șoarei un buchet mare de liliac alb... E cea mai frumoasă floare acum.

— Mie îmi place liliacul foarte mult, zise puțin încurcată, Mia, dar pe vremea aceasta nu știu dacă se găsește. N'am văzut nicăiri...

— Cum să nu se găsească D-șoară? Ce nu se poate găsi, dacă încerci și cauți (senatorul apăsă cuvântul „cauți”) orice, orice se găsește...

Poni asculta pe celalalt vorbind și era nemulțumit.

— Cine m'a pus să viu aci?

O clipă avu speranța că Mia va refuza buchețul.

— De ce nu refuză? Vrea ea să primească flori dela asta? Dece? Și el de ce oferă? Zice, „Poni, mâine vom trimite”. Adică eu și el. Dece vorbește pentru mine? Complicele lui?...

— Imi pare rău, Domnule senator, zise Poni, dar mâine sunt ocupat toată ziua cu laboratorul.

Senatorul Filip nu răspunse imediat. Avea în mână lista bău-turilor și o consulta cu fruntea încrețită.

— Nu poți găsi un vin bun aci. Mare sărăcie. Vinul nostru bun trece granița, iar noi rămânem cu rămășițele. Un vin dulce să aduci, auzi, un vin vechiu, dulce. O butelie deocamdată...

Chelnerul se înclină și peste câteva minute aduse o butelie de vin și trei pahare de cristal. Turnă cu grije și se retrase discret la o parte.

Senatorul Filip își aduse aminte de flori.

— Nu face nimic, am să ți-le trimit D-tale la institut și așa mai e mult timp până veți face liliac sintetic... La mulți ani... La mulți ani, D-șoară. Vinul acesta e pentru D-ta. Vin dulce.

Mia își îmuie buzele.

— Da, e bun, e foarte bun...

Era puțin neliniștită.

— De ce a fost Poni atât de hotărit? De ce se poartă așa? E o jignire inutilă pentru mine, se gândi ea. Ce-și inchipue?

— Imi pare bine că cel puțin D-ta îl găsești bun. Domnului Severeanu nu-i place, nu-i așa, Poni? Vezi, virtutea asta nu ți-o cunoșteam până acum. Nu bei vin niciodată?

Severeanu răspunse în silă:

— Ba îmi place și beau, dar azi nu sunt dispus. Asta nu însemnează că nu-mi place. Poftim...

Și goli paharul întreg.

— Ei, așa da. Mă miram și eu. Să știi că-i slăbiciune să nu-ți placă vinul. Acum am rămas amândoi în urmă, D-șoară. Să bem și noi. Bine? Pentru Poni.

Zgomotul devenea asurzitor. Orchestra cânta un jazz și în ca-reul dintre mese se începu dansul.

Severeanu nu mai era prezent. Vinul îl amețise puțin și vedea ca printr'o ceață subțire.

— .. Veleanu montează aparatul... mâine facem prima experiență în mare... Triumf... noaptea petrecute lângă lumina albastră... Dar dece nu sunt și eu acolo?... Dece e Mia aci?...

— Bun vin, tare-i bun, zise senatorul Filip. Am și eu vie și peste câțiva ani sper să strâng roadă bună. Vinul românesc începe să fie căutat. La mulți ani, — la mulți...

Mia râdea mereu. O apucase un simțământ că e ușoară... Nu se mai uită spre Poni!

— Oricum e uricios. Nu vrea să mă vadă mulțumită, nu-i place să mă vadă veselă. E revoltător, nu mă înțelege, nu vrea să mă înțeleagă...

— Domnule Severeanu, nu dansezi, întrebă senatorul. Se dansează bine aci, e lume multă... Lasă-te și D-ta odată de gânduri. Fii tânăr, petrece-ți. Să fiu eu ca D-ta și să am o partneră ca D-șoara Mia...

Poni privi printre gene!

— Să fiu sincer acum și să fac cecece ar trebui, l-aș lovi cu sticla în cap... E mai bine să-l disprețuesc?

Văzând că nu primește nici un răspuns, senatorul începu a vorbi cu Mia.

— Nici nu-ți poți închipui, D-șoară, ce plăcere îmi face să fiu în tovărășie de tineri. Toată ziua cu oameni serioși, discutăm numai lucruri grave și plicticoase... O oră-două de destindere sunt o adevărată binefacere...

Discuția continua, în șgomotul care era tot mai asurzitor. Severeanu mai bău un pahar de vin.

— Ar trebui să plec.

Se simția totuși legat de scaun.

— Ar trebui să nu las pe Mia aci...

Și totuș nu pleca. Prin șgomot auzia frânturi de fraze.

Senatorul: Poni e un băiat minunat, suntem prieteni vechi. Îi citesc studiile, îi urmăresc activitatea... De ce nu dansezi?... Flori... Trimit eu... Trebuie să te acoperim cu flori... Dacă vrea Poni.

Mia: Îmi place să dansez... Liliac... Dacă vrea Poni?... El e ursuz azi... Nu-l recunosc... Mie îmi plac...

Glasul bărbatului: Perfect... Nu mă îndoiam. Ești o fată inteligentă, liberă. Îmi plac fetele libere, fără prejudecăți.

Glasul femeiesc: N'am nici o prejudecată... Nu mă conduc decât sentimente... Fac cum vreau. Asta e viața...

—... Ești minunată... Nici nu știi ce ascunde azi un drac decât sentimente... Fac cum vreau. Asta e viața...

Cele două voci erau una singură. Poni nu le mai deslușia. Auzia glas, când mai gros, când mai subțire și simția cum fiecare silabă rupe ceva din el. Din sufletul și încrederea lui în Mia, ... în oameni...

— Şampanie, tună glasul senatorului Filip.

Se făcuse tăcere. Proprietarul restaurantului însuşi veni lângă masă şi muzica se instalează aproape.

Semproniu Severeanu simţia că se scufundă.

* * *

După ce s'au despărţit în faţa restaurantului, Poni nu-şi mai aducea aminte decât că văzuse pe Filip mângăind pe faţă pe Mia şi că la despărţire îi şoptise:

— Nu o lăsa. E bine fetiţa . . . şi azi e montată . . .

— Ce e asta? . . . E montată? . . . Ce a voit să spună? . . .

Pe drum îi păru că vine de departe.

— Cu cine sunt? A, da, . . . cu Mia, . . . Ciudat . . . Parcă acum descoper prima dată spaţiul. Până acum mergeam în el, vedeam, auziam, . . . acum îl simt. Simt distanţa . . . Intre mine şi colţul străzii sunt câteva sute de metri. . . Când ajung acolo, nu mai sunt aci. . .

Câţiva cheflii trecură pe aproape.

— Poni, spune ceva, se ruga Mia alături . . .

O clipă nu-i răspunse. O privi strein.

— Să spun ceva? Ce? Sunt obosit . . . Şi mă simt foarte singur. . . Rămânând singură, în faţa porţii, Mia privi câteva clipe în urma lui. Il vedea păşind încet, mai încet ca de obicei şi mai apăsător.

— Ce i-am făcut? De ce pleacă aşa?

Fugind pe scări în sus intră în camera ei şi se trânti pe pat. Plângea.

— Nu mă înţeleg. Nu vrea să mă înţeleagă. De ce m'a dus? De ce n'a răspuns el la provocările celuilalt? Eu nu puteam face altfel. Trebuia să vorbesc, altfel păream naivă. . .

. . . Senatorul urcă scările. Ajuns în halul locuinţei sale, chemă fata în casă.

— Dimineaţă mă laşi să dorm. Auzitu-m'ai? Dacă vine D-na cu pălărie verde, îi spui că sunt plecat. Ai înţeles?

Intrând în dormitor, fredona un cântec.

— Mare prost Severeanu. Nu ştie preţul tinereţea, nu ştie ce e femeea. Trebuie să mă interesez puţin de mititica asta. E nostimă.

. . . Cerul se lumina şi se boltia. Severeanu mergea spre laborator. Fără a mai suna, descuie uşa şi intră. Înăuntru era încă întuneric. Aprinse una după alta lămpile electrice. Aparatul era montat. Momac dormea cu capul pe masă. Lângă el, pe o foaie de hârtie era început raportul. „Asupra câtorva sinteze noi în legătură cu doza-

rea . . . , lucrări executate de către Semproniu Severeanu șef de lucrări și Emil Momac, asistent. . . ”

Severeanu se uită la începutul de memoriu, la Momac care dormia și surâse trist. Se întoarse în dreapta, în stânga. Era străin în laboratorul său. Fără nici o putere căzu pe scaun.

— Da, un singur lucru am de făcut. Trebuie să merg acasă. Nu am mai văzut de mult pe mama.

Șoarecii din vasul de sticlă de pe masă se sculară și ei și începură să alerge să găsească loc de ieșire.

Severeanu luă tocul și pe memoriul început scris: „Lucrările sunt numai ale tale, trebuie să pui numai numele tău. — Azi nu viu la laborator. Te rog anunță pe senatorul Filip că experiența s'a contramandat și că sunt plecat. . . ”

Când se sculă, Momac rămase uimit. Dintr'un salt își luă paltonul și fugi la Severeanu acasă. Era încuiat. Alergă la Mia. Pe scări se întâlni cu o fetiță care cobora cu un braț mare de liliac alb. Înăuntru Mia plângea . . .

— Toți mă jignesc. Unul prin bănuielei, altul prin îndrăzneală . . .

Lui Momac i-a trebuit mult timp până a înțeles. La început i-a părut totul fără importanță, în drum însă s'a gândit mai bine.

— Incepe cu flori . . .

Simți o ură înverșunată în sine.

— Trebuie să-i spun că experiențele s'au contramandat. Ce ar fi să-i duc eu o mostră? Să-i fac o experiență acasă? Cel puțin putem vorbi și despre *celelalte*. Poate îmi va spune și mie, cum și-a petrecut azi noapte . . .

Trecând pe la laborator, luă un flacon cu gaz și se grăbi la locuința senatorului Filip.

Avea o grabă neastâmpărată. Simția că orice e posibil și sentimentul acesta îl încânta și-l excita mai mult.

Lă intrare, o cucoană vorbea cu fata în casă:

— A găsit pe alta? Ieri mi-a spus că nu se mai uită la nimeni, toată viața și mi-a promis că-mi aranjează ceva la București . . .

Văzând pe Momac tăcu.

Senatorul îl primi în dormitorul său. Era lungit pe dormeză.

— D-ta ești colaboratorul dlui Severeanu, nu-i așa? Ei, ați făcut ceva?

Avea glasul sec, era nervos.

Momac îl privi de sus. Cum sta înfășurat în păături, nu i se vedea decât capul, cu fața mai buhavă decât altădată, cu ochii decolorați și buzele răsfrânte.

— Ce am făcut? Am lucrat.

Filip îl întrerupse.

Sunteți însă așa siguri de rezultate? Credeți în adevăr că e un gaz de luptă unic, cu eficacitate excepțională? Ia loc. Vreau să vorbesc cu D-ta mai mult. Cu Severeanu se vorbește greu. E încăpăținat și într'o măsură oarecare chiar nepoliticos. Eu vă pot ajuta mult. Un cuvânt în comisiunea militară, o aluzie într'o cuvântare, o intervenție la Ministru. . .

Momac luă loc într'un fotoliu. Ochii îi ardeau, mâinile îi tremurau pe flaconul de sticlă. Refuză țigarea oferită și privi în tăcere pe senator cum fumează cu ochii aproape închiși. Buza răsfrântă, de jos, era umedă. Simția o repulziune ca la atingerea unei reptile.

Celalalt aștepta.

— Despre ce e vorba, se gândi distrat Momac? A, despre eficacitatea gazului. Păi, nimic mai simplu. . .

— Mă întrebați dacă e eficace. Foarte eficace. Dovada? Se poate face imediat, . . . imediat . . .

Și fără nici o grabă, cu un sânge rece și luciditate care îl uimiau și pe el, lovi flaconul de sticlă, de colțul dormezei. Gazul destins se împrăștie în cameră, cu un sâsăit de șarpe.

Senatorul Filip, surprins, se opri cu țigăreta în mână. Încercă să facă un gest, dar mâna nu se mișca. Subit își aduse aminte:

— Mai întâi o toroșeală dulce și paralizie generală . . .

— Să fie asta? . . .

Momac surâdea cu un colț de gură. Un surâs straniu: ironie, resemnare? . . .

Poate erau amestecate. Bucla galbenă îi căzu pe față. Nu o mai îndreptă. Mâinile îi stăteau liniștite pe ghenunchi. Atunci văzu pe o măsută un braț de liliac alb. Ii veni ceva în minte și fața i se lumină.

În clipa următoare, cei doi, se uitau unul la altul, cu ochi sticloși, în cari erau închise secretele a două lumi.

O. F. POPA

SENS

Dă mugure de corn fruntea pădurii
Și fruntea iezilor.
Copacii-și duc podoabele, cum cerbii
Duc anii 'n crengi, crescând cu vârsta ierbii,
Pe unde și-a uitat în ghiociei condurii
Zâna zăpezilor.

Gingia grâului mijește dinte
Râd, crud, obraji de tină
Cum pruncu 'ncununat cu crug de lună.

Mi-aș pune truda frunții 'n mâna bună
A brazdelor cu pânțele sfinte
M'ași învăli cu cer și cu lumină.

Și-ași adormi uitându-mă pe mine,
Pământ întru pământ —
In inimă cu rădăcini de floare;
Să nu le văd plecate pe cotoare
Cum se desfoaie'n rodurile line
Și cum se 'ntorc sfârșite, în pământ.

Ași vrea să vie-un Dumnezeu copil
Cu mână jucăușă,
Să mă frământa 'n pumni și să mă coacă
In soare 'nchipuindu-se din joacă;
In inimă să-mi pue-un greer, tril,
Și roua cer în ochii de păpușă.

Să-mi înfrunzească de la bot condurii
Și fluere să-mi crească
Din degetele închinat cruce.
Iar lacrimile mele să apuce
Drum, lin, de must, spre inima pădurii
Uitând c'au fost durere omenească.

POVESTE'N CÂMP

Holdele-și sbârlesc spinări de lup
Peste dealuri într'o întinsoare;
Tolănite'n vizuini de soare,
Cu amiază leneșă în trup.

Se'ntâlnesc pe tivuri de ogoare
Cu Scufițe-Roșii care-și fac,
Nădrăvane, fața flori de mac,
Legănând mărgenanuri pe cotoare,

Și când ies pe margine de lanuri
Se fac iarăși roșiile scufițe
Cârduri cântătoare de fetițe,
Tânguind adolescente-aleanuri.

Sânzienele cu păr de soare
Le întâmpină cu fagur mic,
Și cu lungi cămăși de borangic
Florile se fac secerătoare.

Doar un păr cu aurite semne
Stă 'ntre holde gălbejit și strâmb,
Și strivindu-și umbra sub carâmb,
Păru'ncet se schimbă'n Strâmbă-Lemne.

Trec Poveștile ducând de mână
Zâne mici și suflete copii,
Către albe, de cais, chilii.
Doamne spune cine mă îngână?

Trec Poveștile ducând de mână
Voevozii auriți, de spic,
Cu făpturi înalte. Gând pitic
Lâng'un mac îndrăgostit de-o zână.

Cine să te'ntoarcă din poveste
Limpezindu-ți visele subț gene?
Isaie albă de poiene
Te-a nuntit cu cea care nu este.

CÂNTEC LÂNG'UN FIR DE IARBĂ

Muche limpede de rouă
Care tai în miez lumina,
Și-ți faci arc de-argint tulpina
Legănărilor, când plouă —

Șold de fată frânt de stele
Noptile, când trec călării
Vântului spre cursul zării,
Lin, prin inimi de lalele.

Cum îți ții în palme floarea
Spicului mărunț, de-otavă —
Prinsă'n unda lunii, gravă,
Care ți-a furat culoarea,

Parc'ai fi crescut cu mine
Intr'un ceas, dintr'o țărăină,
Iarbă care-ți porți în mână
Sufletul de unde lîne.

Par'că-ți simt în mine ființa
Tremurând de-aceeaș oră —
Frunte lângă frunte, soră —
Contopindu-ne neființa.

YVONNE ROSSIGNON

ALMA MATER

I.

Era o zi friguroasă de Octombrie, cu picuri de brumă proaspăt așternută. Fețe înviorate coteau spre strada ce ducea la Universitate. Era o populație nouă, care aducea animație în oraș: studenții. Câteva șepci colorate, așezate ștângărește pe ceafă, cu smocul de păr răsărit pe frunte, dădeau nota și caracterul grupului. Cei tineri doreau să pară cu ori ce preț bătrâni și cu experiență, iar cei mai bătrâni ar fi prelungit cu bucurie anii lor de tinerețe, pentru a se putea încadra în atmosfera universitară. Balicii — numiți astfel fiindcă abia intrau în Universitate — se cunoșteau de departe. Stângaci și timizi, căscau gura la toate vitrinele și se lăsau ușor impresionați de fetele ce treceau pe stradă. Fiecare aștepta o senzație și se mira că viața aceasta de oraș mare curge într'un ritm atât de liniștit.

În fața Palatului Universității staționau alte grupuri de studenți. Mulți dintre ei intrau în clădire fără să le pese de colegii întâlniți. Atitudinea lor gravă, nepăsătoare, trăda oarecare vechime în profesie. Nu-i mai impresiona gălăgia tinerilor cari cereau grevă sau rezistență pasivă, deși abia a început anul.

Pe culoarele facultăților zumzăia amestecul de fete și băieți. Puteai citi lămurit pe fața lor întrebarea: „La ce să mă înscriu?” Biroul Decanatului și al Secretariatului era asaltat. Dacă ai fi încercat să intri la Decan, ai fi întâmpinat rezistența dârză a unei masse de oameni, capabilă de orice împotrivire. În fața tăblii cu afișe se formase altă ceată care se sgâia la publicațiile noi. Găturile se lungeau și capetele înălțate păreau figuri de girafe. Câte o izbucnire zgomotoasă întrerupea zumzetul; erau cunoscuții ce se revedeau după trei luni de vacanță și cari își exprimau bucuria revederii.

Din cealaltă parte a culoarului apărură doi studenți. Aveau aceeași înălțime. Unul palid, distins, cu un oval de copil. Celalalt închis, serios și tăcut. Privirea lui rece și încrunțată, ascundea totuși o umbră de melancolie. Se opriră în fața afișelor; neputând descifra nimic dela distanța pe care le-o impunea înghesuiala, renunțară la tentativă.

— Iată-ne la Universitatea Daciei Superioare, zise Pericle Văleanu prietenului său, cu volubilitatea lui obișnuită.

— Da, răspuse Mircea Corbu. A fost ideea ta de a schimba Universitatea. O idee bună. Intr'un mediu nou ne va trece gustul de a depăna amintiri și vom învăța să muncim.

— Alături de muncă vom gusta și farmecul noutății, replică Pericle. E atât de plăcut să vezi oameni și locuri noi! Și apoi, gândește-te, suntem cu câteva sute de kilometri mai aproape de Paris.

Mircea încreți fruntea. Pe fizionomia sa se așternu o dără întunecată.

— Fără imaginație, Pericle! Ce folos am că sunt mai aproape de Paris? Am terminat cu trecutul. Nu mă mai gândesc decât la muncă, și la cursurile cari vor începe.

Pericle îl apostrofă ironic:

— Ai devenit din nou utilitarist? Cu toate acestea n'ai să scapi de Paris. Anul viitor te iau cu mine, chiar dacă ar trebui să te transport cu forța.

Mircea nu răspuse. Prietenul său făcea proiecte pe un an înainte. Nu privea lucrurile prin prisma realității. E ușor să te consolezi cu imaginația, dar ce faci cu intervalul de timp până la împlinirea dorinței? Prezentul trebuie lecuit; nu e o soluție de a implanta o himeră în pragul viitorului, pentruca să te legi de ea și să-ți găsești o mângâiere.

Mergeau amândoi spre Rectorat. Nu era chip de răzbit nici aici, căci studenții forfoteau pe dinaintea ușii, blocând intrarea. Era ultima zi de înscriere și fiecare dorea să-și aranjeze situația anului școlar care începea. Mircea nu voi să-și croiască drum în înghesuială. Zise lui Pericle:

— Azi nu mai ajungem la rând.

Pericle îl privi speriat, însă Mircea îl liniști:

— N'ai nicio teamă. Inscrierea se va prelungi până la 15 Noembrie. Te poți înscrie și până la Crăciun, dacă vrei, bineînțeles cu aprobarea Rectorului. Să mergem, căci n'are rost să stăm în această înghesuială.

Părăsiră clădirea Universității și luară direcția Căminului „Avram Iancu” unde își aveau domiciliul. În acest cămin, elegant și confortabil, se simțeau bine. Camera era de patru persoane. Mircea l-a determinat și pe Pericle să stea la cămin, invocând argumentul că numai cu tovarăși uiți de propria ta grijă. Cei doi colegi de cameră erau o escortă care te împiedeca să te gândești sau să vorbești de lucruri personale. Unul dintre ei tocea de dimineață până seara drep-

tul civil; celălalt, tot atât de silitor, mai făcea și popasuri. Mircea le însufleă respect la amândoi, pe când cu Pericle se împrieteniă repede.

Intrară în sala de mâncare și se așezară la o masă. Trebuiă să aștepte până li se servi supa. Toate mesele erau ocupate. Servitorii se plimbau dintr'un loc într'altul, cu tava plină de farfurii, în cari era măsurată porția fiecăruia. Mâncarea era de calitate bună. Balicii făceau pozne peste pozne prin stângăcia lor, la mesele unde erau așezați. Unul, care lua pentru prima oară masa la Cămin, după ce i s'a adus felul doi de mâncare, văzând servitorul îmbrăcat în halat alb care îl servea ca la restaurant, strigă:

— Chelner, repetir!

Pericle îi observa dela masa lui; stângăcia cu care mânuiau tacâmul îl înveselea. Mai toți păreau a fi băeți de țăran. Fiul de boer privea cu simpatie la aceste exemplare rustice, puse în situația delicată de a mânca într'o sufragerie.

— Ardealul este mai democratic ca celelalte provincii ale țării, îi spuse lui Mircea. Privește câte figuri sănătoase dela țară! Imi place vigoarea acestui popor.

— Mai bine rămâneau acasă la vatra lor, observă Mircea. Ce trebuință de cultură îi mână la oraș? Sunt împinși de curentul timpului într'un mediu, în care cu greu se vor adapta. Nici eu nu m'am putut adapta la viața voastră boerescă, când am fost astă vară la voi, deși eu nu sunt tocmai fiu de țăran.

Masa le fu servită și Mircea se apucă de mâncare. Pericle îi zise:

— Tu ești o excepție. Nu te poți adapta, fiindcă ai în tine ceva propriu, care stă deasupra legilor adaptării la mediu. Acești fii de țărani însă, sunt gata să primească forma pe care le-o va da atmosfera dela oraș, căci sufletele lor sunt maleabile și deschise oricărei influențe.

Mircea nu dorea să prelungească această discuție, căci avea în cap alte probleme. Mânca cu poftă, căci apetit avea.

Întrebă pe Pericle:

— Ce facem după masă?

— Ne culcăm. Sau poate vrei să faci lectură?

— Nu, ferească Dumnezeu.

De două săptămâni de când au venit la Cluj nu făceau altceva decât să mănânce, să doarmă, și seara să meargă la teatru, la operă sau la cinematograf. De citit nu citeau nimic decât gazete, deși aveau la dispoziție Biblioteca Universității, în care se găseau lucrări de valoare. De câte ori se hotărea Mircea să scoată o carte, era pus în situația de a nu putea continua lectura după primele pagini. Atenția

ii slăbise. Trecutul, obstacol de neînvins, i se amesteca mereu în şirul gândurilor. Deaceea aştepta cu nerăbdare începerea cursurilor, pentru a săvârşi o muncă impusă, căci de cea voluntară nu era capabil.

Işi luară pălăria şi paltonul dela garderobă şi urcară în camera lor, la etajul I, unde cei doi colegi se întinseră deja pe patul lor, pentru a se încredinţa lui Morfeu.

II

Sala operei era arhiplină. Se juca „Carmen”.

Actul trei se termină, acoperit de aplauze. Mircea şi Pericle se ridicară dela locurile lor din balcon şi eşiră să se plimbe pe culoar. Amândoi erau dominaţi de impresia covârşitoare a dramei muzicale.

— Cum o cheamă pe artistă? întrebă Mircea pe Pericle, care şinea totdeauna minte numele artiştilor.

— Lya Pop.

— Are o voce şi un timbru impresionant.

Coborîră la loji. În hall fumătorii îşi consumau ţigarea. Pe culoare se plimbau doamne şi domnişoare cu însoţitorii lor. Multe dintre ele erau reprezentante ale unui tip străin. Erau unguroaice. Limba pe care o vorbeau era atât de neînţeleasă pentru ei, încât renunţară de a ghici din singuraticile cuvinte ce spun. La capătul culoarului dădură de unul dintre colegii lor de cameră, Manea, care se plimba cu o domnişoară. Pericle îi adresă câteva cuvinte, iar Manea se simţi obligat să facă prezentările.

— Colegii mei de cameră, d-şoara Dănulescu.

Subiectul de conversaţie, într'o asemenea împrejurare, era inevitabil:

— Cum v'a plăcut „Carmen”?

— Admirabil.

— Baletul din actul final îmi place însă mai mult.

— Chestie de gust, gândi Mircea. Fetelor le place întotdeauna baletul. Nu sunt în stare să se ridice la o prea mare înălţime spirituală.

D-şoara Dănulescu avea ochi şi păr negru şi un corp proporţional. Vorbea iute şi după expresia figurii şi cuvintele ce le rostea, reşea originea ei bucureşteancă. Manea, care era ardelean, cu greu o putea urmări în conversaţie. Totuşi părea atras de impetuozitatea ei. Avea ceva ce n'aveau ardelencele: temperament şi curajul vieţii. Deşi lui însuşi îi lipsea acest curaj, îi plăcea să-l găsească la o femeie, care dispreţuia morala ardelenilor. Dacă ar fi trebuit să aleagă o femeie pentru căsătorie ar fi ales ardeleanca. Dar pentru distracţie era mai bună regăţeanca. D-şoara Dănulescu îl râdea totdeauna pentru felul lui tipic de a privi lucrurile.

Soneria zbărnăi. Lumea se grăbea să-şi reocupe locurile. Pericle şi Mircea îşi luară rămas bun.

— Stați la balcon? întrebă d-șoara Dănulescu.

— Da.

— E foarte bine sus. Sunt numai studenți și studente. Noi am luat parter, dar ne pare rău că am dat atâția bani fără să vedem mai bine.

Se făcuse din nou întineric în sală. Lumea asculta atentă, urmărind jocul încordat dintre Don José și Carmen. Lui Mircea îi se păru că asistă la propria lui destrămare interioară. O dramă, pe care nu o înțelegea omul echilibrat de altădată. Valurile sunetelor se rostogoleau languros și tristeța ce o împrăștia se incuiba în el. Era un germen care săpa adânc în ființa lui. Pericle era mai emoționabil, decât el, însă odată ce a dispărut excitantul, îi trecea emoția. Il vedea nemișcat, cu coatele rezămate de balustradă și cu ochi strălucitori în întineric. Desigur, trecea și el prin zguduiuri, însă acestea n'aveau durată. Când vor părăsi opera, va fi cuprins de o melancolie ușoară și apoi totul va trece în subconștient. Dar el va simți adânc tragedia; cu atât mai adânc cu cât avea depozitat de astă vară un imens material inflamabil.

La esire se întâlnește din nou cu Manea și cu d-șoara Dănulescu. De astădată erau mai multe fete, cari mergeau în aceeași direcție spre Căminul studenților. Manea și încă un student le conduceau acasă.

— Nu veniți cu noi d-le Văleanu? îi întreabă d-șoara Dănulescu.

— Fata are boală la tine, îi șopti Mircea lui Pericle. N'avem încotro decât să mergem.

Erau tot fete tinere cu prea puțină rutină socială. Mircea se plictisi repede. Calea Moșilor i se păru nespus de lungă. Pericle se simțea însă bine. D-șoara Dănulescu era vioaie și bine dispusă. Ce putea pretinde mai mult dela o fată?

— E primejdios să conduci o studentă acasă la Cămin, zise d-șoara Dănulescu, întorcându-se către Mircea. Dacă fetele noastre te văd de două ori venind cu ea, își pun imediat întrebarea: „O ia, sau n'o ia”? Așa e obiceiul în Ardeal.

— Ardelenii țin la instituția căsătoriei, replică Pericle. Aceasta a fost probabil o armă de luptă în trecut, prin care au izbutit să se mențină ca număr printre dominatori.

— Astăzi nu mai are nici-o utilitate această armă îndreptată împotriva noastră a bărbaților, zise Mircea sarcastic. Ar însemna să nu mai poți umbla cu nicio femeie.

La poarta căminului se despărțiră. Se întoarseră acasă în tăcere. Strada era pustie. Cerul înstelat împrăștia licăriri de gheață. Un sergent se plimba în mijlocul drumului, privind la ei, cu aer plictisit. În piață orologiul bisericii Matia indica ora 2 din noapte.

(Urmează)

I. NEAMTZU

VEȘTEJIRE

de SERGHEI ESSENIN

Nu te jeli, nu plânge, floare ofilită,
Că te scuturi, fum de măr, uscată:
Prins de veștejirea aurită,
N'oi mai fi eu tânăr niciodată!

Inimă, de-acum nu vei mai bate,
Frunză poleită cu argint de brumă,
Și grăbit, din cale nu te va abate
Nici o fluturare de basma, pe drum.

Duhul meu hoinar, moenind sub spuze
N'o mai șerpui fără zăgazuri,
Și, ca'n tinerețe, jăruind pe buze,
N'o mai curge, mare în talazuri.

Viață, tu ești mai avară și pustie
Sau a fost un vis de sânguratec,
Când în primăvara mea zglobie
Călăream pe roibul de jăratec?

Toți noi, toți, ca mâini vom fi țărână,
Scuturarea frunzelor, fugară:
Fie binecuvântată clipa de țărână
Ce a fost să'nflorească și să moară!

Trad. de ION BUZDUGAN

TRIPTIC RUSTIC

Căsuțele în răs de dimineți
Iși varsă leneș aurul din geamuri,
Cum florile din scutece de ramuri
Plouă alean în vers de cântăreți.

Pe dens covor, mici bulgări de zăpadă,
Rostogoliți de un copil bălai,
Prind în inele soarele de Mai
Și'n zurgălăi a râsului cascadă.

Prin vorbe pământeni în trecut
S'afundă, între semn și între glumă,
Că vârcolacii iar s'au prins în lună
Și'n zări Sfântul Ilie a trecut.

FLORICA CIURA

BUZELE TAC

Scânteia privirii petrece
Pleoapa nserării ...
Vino aproape de mine să-ți simt
Mătasea mișcării,
Să 'ngrop, ca 'ntr'un chivot de-argint
Gânduri pribegă.

Nu mă 'ntreba, căci sterpe sunt vorbele toate
Ca scoicile goale
Din străfunduri de mări ...
Lasă să curgă părul tău moale
Ca parfumul unei adieri
Peste fruntea-mi arsă, proptită'n coate.

Buzele tac și tu nu vei ști nici odată
Cum s'adună'n troene
Grijile clipelor ... Singuru-mi scut
Sunt mâinile-ți albe, — petale de crizanteme —
Pune-mi-le la piept, s'asculte clopotul mut
... Cum a pornit să bată.

ALEXANDRU CEUȘIANU

IMIGRAȚIUNEA SĂSEASCĂ ÎN TRANSILVANIA

La începutul secolului al XX-lea (în anul 1910) trăiau în Transilvania 234.085 Germani (numiți Sași), în trei grupuri mai mari: Sibiu (ținutul dintre Orăștie și Cohalm), Brașov și Bistrița, — cel dela Sibiu fiind cel mai important și ca număr și ca coeziune politică¹⁾.

Una dintre cele mai interesante probleme este cea a numărului imigranților și coloniilor săsești din Transilvania în epoca când pentru întâia dată se face pomenire de ei, adică la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea. Problemă interesantă și dificilă, pentru că documentele epocii nu ne spun nimic despre numărul celor veniți în Transilvania.

Afirmațiunea unor istoriografi sași că numărul imigranților a fost dela început foarte însemnat nu se întemeiază decât pe importanța politică pe care au avut-o noii imigranți în secolele cari au urmat imigrării lor. Istoricii aceștia se învârtesc sub acest raport într'un cerc vicios, când din rolul important pe care coloniștii sași au început să-l aibe sub domnia unor dinastii străine, conclud la un număr însemnat de imigranți chiar la începutul vieții săsești în Transilvania, — și dintr'o numeroasă colonie în secolele mai recente trag concluziunea că acești imigranți au avut un rol important în viața Transilvaniei chiar cu începerea secolului al XIII-lea²⁾.

---

¹⁾ Studiul de față este un fragment dintr'un studiu istoric mai mare „*Transilvania în secolele XII și XIII*“. Problemele tratate se refer prin urmare la acea epocă. Studiul fiind un studiu istoric și nu politic, folosim numele istoric de „Sași“ care cu începerea secolului al XIV-lea a fost numirea oficială a imigranților germani. „*Universitas Saxonum*...“.

²⁾ J. K. Schuller, *Umriss und kritische Studien*. Hermannstadt 1851. „Für die Berechnung der Volkszahl der Colonisten entbehren wir jedes sicheren Unterhaltspunktes, dass sie aber bedeutend gewesen sein müsse, davon überzeugt uns die Erwägung aller Verhältnisse jenes Zeitalters. Wahrlich nur eine zahlreiche Colonie konnte sich damals an der vielfach gefährdeten Ost-Grenze des ungarischen Reiches behaupten und nur sie die Wagschale des siebenbürgischen Lebens ein so starkes Gewicht legen, als dies wirklich von der sächsischen Nation geschehen ist“.

Care a fost într'adevăr numărul imigranților sași în secolele XII și XIII?

Istoricul sas *G. D. Teutsch* afirmă că „din anumite indicațiuni se poate concluda că la începutul secolului al XIII-lea între Orăștie și Draos vor fi existat vreo 50.000 de curți” și invocă drept argument „cum ar și fi putut poporul săsesc să se mențină altfel în pustiul înconjurat de dușmani?”³⁾. Într'o altă lucrare spune că pe la mijlocul secolului al XII-lea în curs de vreo 20 de ani s'au așezat între Mureș, Olt și Târnave vreo 50.000 de familii săsești⁴⁾.

Ce sunt indicațiunile la cari face aluziune *Teutsch*?

Regele Bela al III-lea (1173—1196) ceruse în căsătorie (1186) pe Margareta, sora regelui Filip al II-lea al Franței, și pentru a impresiona pe viitorul său cumnat în favorul cererii sale, Bela înșiră bogățiile țării sale, spunând între altele că „oaspeții transilvăneni îi plătesc anual un tribut de 15.000 de mărci”. (*Idem habet de alienis hospitibus regis de Ultrasilvas XV millia marcarum*), 5), ceea ce este, fără îndoială, sau o fantastică exagerare, sau o greșală de condeiu, „pentru că luând drept bază împrejurările de atunci acestui tribut anual i-ar corespunde un număr de 1.500.000 de curți sau gospodării, evident o imposibilitate”⁵⁾.

Și o altă „indicațiune” a fost invocată în sprijinul tezei privitoare la numărul însemnat al imigranților sași la începutul secolului al XIII-lea. La anul 1217, regele Andreiu al II-lea a întreprins o cruciată pentru liberarea pământului Sfânt. *Thomas*, arhidiacon de Spalato, vorbind într'o lucrare a sa despre această cruciată spune că în fruntea oștirii regelui Andreiu mergeau un mare număr de Saxoni: „*Præcessit Regem et Ungaros ingens Saxonum multitudo ... qui omnes pacifici et mansueti erant*”⁶⁾. Nimic nu justifică identificarea acestor

³⁾ *G. D. Teutsch*, Geschichte ... Leipzig 1874. „Dass die deutschen Ansiedlungen in Siebenbürgen zahlreich gewesen, lehrt uns der Erfolg. Aus urkundlichen Andeutungen dürften wir schliessen, dass im Jahre 1224 von Broos bis Draas wohl 50.000 ihrer Höfe standen. Wie hätten sie sich auch sonst behauptet in der feindumschwärmten „Wüste“?”

⁴⁾ *G. D. Teutsch*, Ueber die ältesten Schulantänge. In „Vereinsarchiv“, vol. X, anul 1872. „Um die Mitte des 12ten Jahrhunderts in etwa 20 Jahren sind wohl 50.000 deutsche Familien an der Südgrenze Siebenbürgens zwischen dem Mieresch, dem Alt und den Kokeln angesiedelt“.

⁵⁾ Originalul în Biblioteca Națională din Paris. Reproducerea după: Fejér, Codex diplomaticus.

⁶⁾ *J. K. Schuller*, op. cit.

⁷⁾ *Historia Salonitanorum*. La: Schwandtner, Scriptores rerum Hungaricarum.

Saxones cu imigranții Sași din Transilvania⁸⁾, mai ales că numele de „Saxones” pentru acești imigranți începe să circule numai după marea invaziune a Mongolilor în Ungaria (1241), toate documentele în cari întâlnim acest epitet înainte de această dată fiind falșuri sau copii recente. Foarte bine observă *Schlözer* că dacă acești *Saxones* ar fi fost imigranți sași din Transilvania, ei n'ar fi scăpat nici un prilej de a invoca acest merit al lor pentru a obține drept răsplată privilegiu nouă sau confirmarea celor vechi⁹⁾.

Istoriograful *I. K. Schuller*, care afirmă și el că numărul Sașilor la începutul secolului al XIII-lea era de vreo 200.000, a căutat să se sprijinească pe argumente mai serioase. El a luat drept bază a calculului său tributul anual de 500 mărci și numărul de 500 de ostași pe care Sașii erau obligați — în virtutea diplomei privilegiale din 1224 — să-l pună la dispozițiunea regelui în caz de războiu și a făcut comparațiune între aceste obligamente și obligamentele similare pe cari le aveau alți coloniști. *Schuller* citează între altele o diplomă a regelui Bela al IV-lea din 1238, prin care imigranții din „Szombathely” (Tyrnau) erau obligați să dea un ostaș după fiecare 100 de gospodării („*de centum mansionibus unum militem omnibus necessariis militariibus honestissime praeparatum mittere teneantur*”) și aplicând aceeași cheie și la obligamentele Sașilor din Transilvania concluce că aceștia având să dea 500 de ostași, numărul gospodăriilor lor trebuie să fi fost de vreo 50.000. Socotind apoi fiecare gospodărie ca având 4 membri, ajunge la numărul de 200.000¹⁰⁾. Exemplul invocat de *Schuller* este puțin solid. În evul mediu obligamentul la serviciul militar era mai riguros. *Fessler* citează pe cronicarul german *Otto von Freisingen*, care a trăit în epoca lui Geyza al II-lea și care dă o cheie cu totul diferită. „Când regele întreprinde un război, Ungurii se adună fără împotrivire. Nouă săteni înarmează cu cele necesare un ostaș, uneori chiar numai șapte săteni, iar când nevoia era mare, chiar și mai puțin locuitori dedeau un ostaș”, scrie *Otto von Freisingen*, care a trăit oarecare vreme la curtea regelui Geyza¹¹⁾. Și obligamentele imigranților („*hospites*”) trebuie să fi fost cel puțin tot atât de grele.

⁸⁾ *G. D. Teutsch*, Geschichte. Leipzig 1874. „Eine bedeutende Zahl von Sachsen bildete den Vortrab, durch Ordnungsliebe und Bildung von den übrigen Schaaren ausgezeichnet“.

În edițiunea Hermannstadt 1925: „Eine bedeutende Zahl von Sachsen soll den Vortrab gebildet haben, durch...“ etc.

⁹⁾ *Schlözer*, Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Göttingen 1795—1797.

¹⁰⁾ *J. K. Schuller*, op. cit.

¹¹⁾ *Otto von Freisingen* a călătorit prin Ungaria însoțind pe împăratul Konrad în cruciata din 1147. *Otto von Freisingen* spune: „Si quando vero exercitum

Istoricul *Maurer*, pornind dela numărul la care se oprise *Schuller*, se dedă la o exagerare și mai fantastică. El adaogă la acest număr și numărul Sașilor din Țara Bârsei, al celor din Țara Bistriței, numărul Sașilor din comunele de pe Mureș, numărul Sașilor (dispăruți de atunci) din Sătmar, Dej, Sic, Cojocna, cum și pe cel al Sașilor din Rodna și alte comune săsești dispărute, și ajunge astfel la concluziunea că pe la anul 1200 numărul Sașilor colonizați în Transilvania era de cel puțin 500 000¹²⁾.

Tot atât de puțin serioase sunt socotelile pe cari le face, pe baza unor conscripțiuni de cari nu vorbește mai amănunțit, profesorul dela Academia de drept (de odinioară) din Sibiu *Schuller von Libloy*¹³⁾. Pentru anul 1310, spre pildă, *Schuller von Libloy* dă următoarele date:

Valahi pe teritoriul județelor ungurești	400.000
Sași (împreună cu coloniștii Valahi și Maghiari de pe pământul săsesc)	300.000
Maghiari și Secui	150.000
Total, locuitori:	850.000

Schuller von Libloy socotește numărul Valahilor și Maghiarilor din cuprinsul pământului săsesc la vreo 150.000, așa încât pentru Sași ar rezulta un număr total de 150.000 de suflete.

Acelaș autor mai dă date statistice și pentru anul 1572: populațiune totală 1.030.000 suflete, dintre cari Valahi 500.000, Maghiari 180.000, Secui 150.000, Sași 200 mii, — fără a încerca să probeze prin oevă afirmațiunea sa.

Istoriograful german *A. L. Schlözer*, care fusese însărcinat de „Universitatea săsească” să publice o istorie a Sașilor din Transilvania, este mai real. El ajunge la concluziunea că „pe baza tuturor calculelor statistice se poate afirma că numărul coloniștilor sași pe vremea lui Andrei al II-lea (1224) trebuie să fi fost cel puțin 6.000”¹⁴⁾.

rex ducere voluerit, cuncti sine contradictione quasi in unum corpus adunantur. Coloni quidem qui in vicis morantur, 9 decimum, vel etiam 7 octavum, vel infra, si necesse fuerit, cum supplectili ad bellum necessaria instruunt, ceteris pro cultura terrae domi relictis. Qui vero de militum ordine sunt, nulla occasione nisi gravissima domi remanere audebunt. At in ipsa regis acie hospites, quorum ibi magna copia est, et qui apud eos principes dicuntur, latus principis ad muniendum ambiunt”.

¹²⁾ *Maurer*, Die Besitzergreifung Siebenbürgens... Berlin 1881.

¹³⁾ *Schuller von Libloy*, Kurzer Ueberblick der Literaturgeschichte Siebenbürgens. Hermannstadt 1852.

¹⁴⁾ *Schlözer*, op. cit.

Cât de exagerate sunt cifrele statistice ce le găsim la acești istoriografi, — afară de *Schlözer* — rezultă în mod lămurit din analiza statisticilor cari ne-au rămas din secolele mai nouă.

Friedrich Schuller a fost cel dintâiu care a studiat această problemă statistică în mod științific, ajungând la concluziunile următoare: Este cert că numărul coloniilor (nu al coloniștilor) în secolul al XIII-lea a fost mai mare decât numărul celor de azi. „Dar pe cât este de cert că odinioară au existat mai multe colonii săsești decât azi, tot atât de cert este că în aproape toate satele locuite azi de Sași, numărul populațiunii este de două sau de trei ori mai mare decât era în evul mediu. Așa cade dela sine și afirmațiunea care și azi se mai menține pe aci pe coala, că Sașii odată și odată au fost mult mai numeroși decât sunt astăzi”¹⁵⁾.

Friedrich Schuller citează și datele unei statistici privitoare la numărul locuitorilor din cuprinsul „pământului săsesc” la sfârșitul secolului al XVI-lea. Ele sunt: *Sibiu* 5620 locuitori (pe la 1450 avusesse 896 familii, adică vreo 3500—4000 locuitori), *Sighișoara* 3140, *Sebeșul-săsesc* 1225, *Brașov* 4930, *Bistrița* 3515, *Mediaș* 1710, *Orăștie* 920, iar cele vreo 180—190 comune rurale împreună 47.180 locuitori. Ceeace ar da un total de populațiune săsească de 68.160.

Aproape două secole mai târziu, în conscripțiunea ordonată de Curtea din Viena și făcută la începutul secolului al XVIII-lea, numărul Sașilor nu este încă 100.000. Incepută la 1715, refăcută la 1720, conscripțiunea aceasta, determinată de necesitățile fiscului și ale armatei, dă atențiune numai impozabililor și recrutabililor, între cari nu sunt cuprinși nici nobilii, nici preoții. Conscripția aceasta înșiră numai numărul gospodăriilor de contribuabili. Pe baza acestor date și pe baza numelor de gospodari, biroul statistic central din Budapesta a căutat să stabilească numărul locuitorilor după naționalitate și a ajuns la concluziunea că la 1720 în Transilvania existau vreo 15.000 gospodării săsești sau cu aproximațiune vreo 70.000 Sași.

Intr'un manuscris ce se găsește în arhiva orașului Sebeșul-săsesc găsim primele date statistice cu indicarea sursei lor. Datele privesc populațiunea săsească din anul 1766 și reprezintă cifre comunicate de capitlurile evanghelice săsești. După acest manuscris, numărul evanghelicilor (sași) a fost în capitlurile: *Mediensi capitulo* (Mediaș) 6310, *Cibiniensi* (Sibiu) 17.421, *Burcensi* (Brașov) 25.135, *Bistriciensi* (Bistrița) 9716, *Antesylvano* („Vor dem Wald”, adică „înaintea pădurii”

¹⁵⁾ *Friedrich Schuller*, Volksstatistik der Siebenbürger Sachsen. Inaugural-Dissertation. Halle 1895.

dinspre Sibiu, sau în scaunele *Orăștie și Sebeș*) 7207, *Schelkensi* (Șeica) 6471, *Schenkensi* (Cinc) 7074, *Leschkirchensi* (Nocrichiu) 2590, *Bogasiensi* (Băgaciu) 5146, *Regnensi* (Reghin) 5184. În total 92.245 de suflete, dintre cari 52.210 în provincia propriu zisă a *Sibiului*, iar restul de 40.035 în celelalte teritorii săsești (adică *Bistrița, Brașov și Reghin*).

Istoriograful ungar *Jakab Elek*¹⁶⁾ dă cifrele unei alte statistici săsești din 1854, din care rezultă că pe pământul săsesc locuiau atunci 361.303 locuitori, dintre cari 22.179 romano-catolici, 30.351 greco-catolici, 159.554 ortodoxi, 158.246 evanghelici luterani și 6642 alții. *Jakab* adaogă că la anul 1870, „Comesul săsesc a dat îndrumare comisiunii săsești de recensământ să țină seamă, la recensământ, și de naționalitatea locuitorilor”. Conform acestei statistici speciale care nu era menită pentru publicitate (spune *Jakab*), din care însă un membru al comisiunii a pus un exemplar și la dispozițiunea autorului, rezultă că numărul populațiunii pe întreg pământul săsesc la 1870 era, după religie:

romano-catolici	15.158
greco-catolici	29.270
greco-ortodoxi	169.707
evanghelici	160.419
unitari, etc	7.090
Total:	<u>381.762</u>

După naționalitate:

Germani și Sași	150.761
Maghiari	32.588
Români	174.007
Țigani	22.842
Alții	1.564

Total: 381.762

O altă statistică, din 1857, publicată de E. A. Bielz la 1861 într'o revistă germană din Sibiu¹⁷⁾. Ea cuprinde numai provincia Sibiului (cele 9 scaune, nu și Bistrița și Brașovul), dar este mult mai amănunțită. Provincia Sibiului cu 189 comune avea o populațiune de 263.521 locuitori, dintre cari 98.980 Sași, 6295 Unguri, 152.124 Români și 6122 „alții”. În cele 9 capitale de scaune populațiunea se com-

¹⁶⁾ *Jakab Elek*, A Királyföldi viszonyok ismertetése. Pest 1871.

¹⁷⁾ „*Transilvania*, Wochenschrift für siebenbürgische Landeskunde, Literatur und Landeskultur”. Hermannstadt 1861. E. A. Bielz, Die Gemeinden Siebenbürgens 1857.

punea din: Sibiu 10.801 Sași, 353 Unguri, 2709 Români, — Orăștie 1319 Sași, 1253 Unguri, 2106 Români, — Sebeș 1868 Sași, 17 Unguri, 3196 Români, — Miercurea 806 Sași, 52 Unguri, 712 Români, — Mediaș 3219 Sași, 329 Unguri, 1776 Români, — Sighișoara 5.009 Sași 355 Unguri, 1732 Români, — Cinc 1.379 Sași, 3 Unguri, 890 Români, — Nocrichiu 545 Sași, 2 Unguri, 252 Români, — Cohalm 1462 Sași, 31 Unguri, 1012 Români.

Nici o sută de mii la mijlocul secolului al XVIII-lea (92.245 la 1766), abia o sută cincizeci de mii la mijlocul secolului al XIX-lea, este evident că la începutul secolului al XII-lea, cinci secole mai înainte, imigranții sași n'au putut să fie decât o mână de oameni, cum concludă și istoriograful Zimmermann¹⁸). Numărul lor a crescut, a început să crească de abia în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, de abia după invaziunea Tătarilor în Ungaria, nu numai în urma sporului natural, ci în rândul întâiu în urma unor continue nouă admigrări individuale și colective.

* * *

Admigrările acestea au jucat un mare rol în viața noilor coloniști. „Admigrările acestea n'au încetat niciodată în secolele trecute. Oriunde ar fi venit însă acești admigranți, din Ungaria, din Germania, din Austria sau Polonia — pentrucă din toate părțile au venit, — ei au fost asimilați de vechii imigranți deja în prima generațiune, devenind și ei sași¹⁹).

Aceste admigrări individuale au fost importante mai ales sub raport politic și cultural. Bărbații cei mai distinși ai trecutului săsesc au fost aproape toți oameni veniți în Transilvania numai după secolul al XVI-lea, după reformațiunea lui Luther.

Marcus Pemfflinger, Comitele săsesc care a jucat cel mai însemnat rol în epoca de după catastrofa dela Mohács (1526), era imigrant nou din Regensburg, Bavaria.

Peter Haller, Comite al Sașilor la 1556, s'a născut la Buda, unde tatăl său venise din Nürnberg. La Sibiu familia a imigrat la anul 1526.

Michael Weiss, marele Comite al Sașilor din Brașov, care a că-

¹⁸) *Zimmermann*, in „Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung“, Ergänzungsband V. „Die ersten unter Geysa's Regierung nach Siebenbürgen gekommenen Gruppen Deutscher waren gewiss an Zahl gering, nur so stark um gerade sich behaupten zu können. In eine Wildniss, wo das erste Obdach erst geschaffen werden musste, konnten unmöglich viele Tausende auf einmal in langem Zuge oder in nur kurzen Intervallen einwandern“.

¹⁹) *Fr. Teutsch*, Bilder aus der vaterländischen Geschichte. Hermannstadt 1899.

zut în lupta contra Principelui Transilvaniei Bathory (1612), era originar din Boemia, de unde tatăl său se refugiase la Braşov (prigonit pentru credinţa sa religioasă).

Johann Sachs von Harteneck, Comitele martir dela Sibiu (decapitat la Sibiu în anul 1703), care încercase să regenereze viaţa publică săsească şi fusese apoi părăsit de ai săi, — era de origine din Slovăcime, fiul lui *Isaac Zabanius*, care la 1675 era încă profesor la Eperjes. Isaac Zabanius s'a refugiat cu fiul său la Sibiu, ajungând aci preot.

Familia *Bedeus* este originară din Danemarca, de unde a imigrat în Transilvania (*Bistriţa*) la începutul secolului al XVI-lea.

Familia *Neugeboren*, care a dat Saşilor un episcop, este originară din Quedlinburg (Prusia) şi stabilită în Transilvania pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Era o familie de curelari.

Joseph Heinrich Benigni, publicistul sas dela începutul secolului al XIX-lea, este de origine din Viena şi fusese ofiţer repartizat la comandamentul din Transilvania.

Joseph Karl Eder, cunoscutul scriitor şi istoriograf, este fiul unui fost auditor militar venit la Braşov din Austria, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Familia *Wittstock* este originară din Berlin. Cel dintâiu *Wittstock* a fost un prizonier prusiac, unul dintre prizonierii făcuţi de Austria în războaiele cu Frideric cel Mare şi colonizaţi în Transilvania.

Leopold Moltke, autorul celui mai popular cântec săsesc „*Siebenbürgen Land des Segens*“, este originar din Küstrin, Prusia, de unde a imigrat la Braşov, fiind la 1849 redactor la „*Kronstädter Zeitung*“.

Paul Wiener, primul episcop-superintendent al Saşilor (1553), era originar din Laibach, Carintia.

Mathias Hebler, al doilea episcop, (1556), era originar din Karpfen (Nordul Ungariei)²⁰.

Alte multe sute şi mii de imigranţi individuali şi-au pierdut urmele, sporind numai numărul celor vechi.

Mai importante, sub raport numeric, au fost însă imigrările în grupuri din secolele din urmă.

Intre anii 1732 şi 1754 au imigrat în Transilvania 263 de refugiaţi din Salzburg şi 72 din Carintia. În anul 1735 au imigrat alţi 93. Ei s'au stabilit lângă Sibiu la *Turnişor (Neppendorf)*, *Cristian (Grossau)* şi o parte şi în *Fara Bârsei*²¹.

²⁰) *Joseph Trausch*, Schriftsteller-Lexicon. Kronstadt 1868. Trei volume.

²¹) *Kärtner Emigranten im Burzenlande* în „Korrespondenzblatt“ pe 1911, pag. 105, semnat Julius Groos. „Thomas Tartler's Diarium (1700--1740) in der Ma-

În anii 1748 și 1749 au venit la Sebeșul-săsesc (*Mühlbach*) numeroși imigranți germani din *Durlach* și *Hanau* (Baden), cărora li s'au dat în mod gratuit locuri de casă și pământ și scutire de impozite pe timp de 10 ani. Vreo 583 dintre ei au rămas la Sebeș. În 1752 a venit un alt grup care s'a stabilit la Apoldul-Mare. Între anii 1752 și 1754 s'au stabilit în diferite comune săsești alți 2830 de imigranți germani. Între 1761 și 1763 au venit vreo 1500 de prizonieri prusiaci, făcuți prizonieri în cursul războaielor Mariei Terezia cu Frideric cel Mare. În anul 1770 au venit refugiați din mai multe comune ale regiunii Rhinului inundate și bântuite din nou de foamete. Numai într'o singură comună, în Sebeșul-săsesc, au fost colonizate 49 de familii cu 89 de copii²²). Alte 40 de familii s'au stabilit la Mediaș. Coloniștii fuseseră ceruți de însuși consiliul comunal din Sebeș, în locul „Valahilor din Veștem”, cari fuseseră alungați de Sași din lăcașurile lor.

Michael Brukenenthal, care fusese numit de împărat „als Commissario in Sachen der ausgetriebenen Westener”, sprijinește cererea Sașilor din Sebeș de a fi „cruțați cu cei din Veștem”. Coloniștii germani au și fost colonizați la Sebeș, unde li s'a dat tuturor pământ²³). În anul 1775 sub supravegherea consilierului de curte Seeberg au imigrat din Carintia și Austria de Sus un nou grup numeros de Germani. Vreo 300 de inși s'au stabilit la *Romos*, *Vințul-de-jos* și *Apoldul Mare*, iar 40 de familii au rămas la *Orăștie*. Majoritatea imigranților erau zidari, tâmplari, măsari, lăcătuși. Erau între ei și câțiva agricultori²⁴).

O acțiune de colonizare mai sistematică a fost inițiată în secolul al XIX-lea, la 1845, de martirul sas *Ștefan Ludwig Roth* (împușcat de

nuscriptsammlung des Honterusgymnasiums no. 270 enthält folgende Nachrichten: Anno 1736 die 27 Julii sind... etliche 70 Emigranten aus Cärnten in Burtzenland gebracht und in Heltzdorf einquartiert worden. Sie sind aus dem Ländel aus der Grafschaft oder Herrschaft, so den Kevenhullerschens gehöret, gebürtig, und haben nach dem Exempel der Salzburger auch die Religionsfreiheit wie auch freien Abzug verlangt. Weil es aber Kaiserliche Unterthanen, als ist ihnen anbefohlen, dass sie nirgends als in Stebenbürgen ziehen sollen, als woselbst auch [Lutheraner wären“.

²²) *Christian Mökel*, Die Durlacher und Hanauer Transmigranten in Mühlbach. (În programul liceului din Sebeș pe anul 1883/84). Hermannstadt 1884.

²³) *Ibidem*. Românii au cerut și ei pământ, dar li s'a refuzat. „Die Hostädter (die Rumänen der Vorstadt) verlangten (auch) Grund und immer wieder Grund und mehr als einer reist trotz des abschlägigen Bescheids an passender Stelle städtische Feldstücke auf, bebaut sie und behauptet sie gewaltsam“.

²⁴) *Denkwürdigkeiten von dem alten Varos*. Hermannstadt 1852. „1775 wanderten unter der Aufsicht des Hofraths von Seeberg aus Kärnthen und Oberösterreich Deutsche ein, wovon über 300 Köpfe sich in Romosz, Alvintz und Grosspold ansiedelten, 40 Familien aber in Broos verblieben“. Informațiunea aceasta este produsă din „Altes Consistorial-Protokoll“.

revoluționarii unguri în 1849), care căuta să întărească elementul săsesc din Transilvania prin noi coloniști aduși din *Baden* și *Württemberg*. „Populațiunea densă din Germania, mai ales însă din *Württemberg*, impozitele mari, scumpetea alimentelor, nemulțumiri politice și sociale determinaseră deja de mai multă vreme imigrări în Statele Unite. Transilvania se bucura atunci de mai mari libertăți politice decât Germania, iar de altă parte viața era extraordinar de ieftină și impozitele mici. În toamna anului 1845, *Ștefan Ludwig Roth* face o călătorie în Germania și publică acolo o serie de articole îndemnând poporul să emigreze în Transilvania. *Roth* însuși s'a înapoiat însoțit de 27 familii. În primăvara anului următor s'au adunat la Viena alți vreo 200 de emigranți²⁵⁾. Dintre aceștia 58 de familii s'au stabilit la *Orăștie*. În cei dintâi trei ani, până la 1848, o parte s'au înapoiat în *Württemberg*, 8 familii au plecat în alte comune, iar alte 11 familii s'au stins aproape cu desăvârșire²⁶⁾.

În general, această colonizare n'a reușit, pentru că cei ce au venit nu erau țărani, ci meseriași și constituiau o concurență pentru meseriașii sași indigeni și astfel nu și-au putut găsi ocupațiune pe urma căreia să poată trăi. Acțiunea lui *Roth* a adus în Transilvania în total 407 familii (1886 suflete), cari parte au fost asimilați de Sași, parte au dispărut fără urme, — asimilați de alte neamuri sau înapoiți în vechea lor patrie²⁷⁾.

Admirările n'au încetat nici de atunci încoace, dar ele au fost numai individuale și fără mare importanță.

IOSIF SCHIOPUL

²⁵⁾ *Eugen von Friedenfels*, J. Bedeus von Scharberg, Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens. I. Theil. Wien 1876.

²⁶⁾ Vezi nota 24.

²⁷⁾ *Fr. Teustsch*, Die Siebenbürger Sachsen in Vergangenheit und Gegenwart. Hermannstadt 1924.

„TRAGEDIA OMULUI“ DE E. MADÁCH
IN TRADUCEREA D-LUI O. GOGA

„Tragedia Omului“ a fost scrisă în anii 1859—1860 și a apărut în 1862. După înfrângerea revoluției ungurești din 48 și după ce a făcut un an și jumătate de închisoare din pricini politice, autorul poemei trăia retras, în anii aceștia, la moșia lui din satul natal, Alsó-Sztregova (Nordul Ungariei), în singurătatea unei vieți încercată de boli și ruinată de pesimism.

Aceste sunt împrejurările subiective în care ia naștere „Tragedia Omului“. Momentul istoric e și el caracteristic. Romantismul patetic e în amurg, tradițiile 48-iste copleșite, dintr'o parte, de cel mai sârbăd epigonism, o nouă orientare, cu înțelesuri care nu se vor pronunța limpede decât foarte târziu, nu mizea, decât în capetele cele mai alese. Madách, om de intuiție, de meditație și de învățătură multilaterală era printre aceștia. „Tragedia Omului“ apare încă în toată armura romantică: gustul proporțiilor grandioase, predilecția pentru antiteze, patos. Lenta infiltrație a filosofiei materialiste însă a început și vastul poem se resimte de această contaminare. „Tragedia Omului“ are, astfel, ceva din barocul de totdeauna al operelor ivite în punctul de atingere a două epoci. Poetul a biruit, vorbind în general, greutățile pe care o asemenea situație le implică și dacă dualitatea amintită lasă urme în compoziția operei și aduce cu sine o serie de mici discrepante, tocmai această dualitate permite o largire neobișnuită a orizontului operei.

Tragedia Omului este un vast poem dramatic, „Buchdrama“, o lucrare din acele despre care cineva spunea că sunt scrise deadreptul pentru comentatori. Exemplarul culminant al genului, idealul de subt a cărui influență nici Madách, nici alții de după el până la Ibsen (Peer Gynt) nu s'au putut emancipa de tot, este „Faust“ al lui Goethe. Această împrejurare explică de ce în caracterizarea „Tragediei“ comparația între aceasta și Faust este unul din punctele de plecare al tuturor celor care s'au ocupat de opera lui Madách.

Asemănările, începând cu prologul din cer, cu rolul lui Mefisto (=Lucifer, la Madách) și trecând printr'o serie de coincidențe pe care, aparent, Madách n'a ținut de loc să le disimuleze, până la încheiere, sunt în adevăr numeroase. În îngrijita ediție, făcută de cel mai bun comentator al „Tragediei“, B. Alexander, aceste potriviri, ca și altele (cu *Cain* al lui Byron de ex.), sunt urmărite cu deamănun-

tul. Dar chiar această confruntare îl ajută pe comentator să arate covârșitoarea parte de originalitate a Tragediei. Deosebirea esențială între cele două poeme reiese din însăși felul în care ele pun problema. În *Faust* Goethe a căutat să descifreze destinul omului singuratic, în „Tragedia” sa Madách a urmărit devenirea istorică a colectivității umane. E o deosebire de planuri aici atât de categoric accentuată, încât, oricât de numeroase ar fi împrumuturile, Tragedia Omului își păstrează prestigiul originalității. Dimensiunea lui Faust e adâncimea, aceea a Tragediei: lărgimea. E, în termenii lui B. Alexander, individualismul secolului al XVIII-lea față în față cu interpretarea istorică și colectivă a veacului trecut. Având un îndemn comun de plecare, cele două poeme se desfășoară în sensuri diverse: Faust, atemporal, în regiunea gândirii și poeziei pure, Tragedia Omului, vibrând de ecourile frământărilor sociale ale unui veac agitat, urmărind soarta omenirii într-o serie de tablouri istorice și utopice, dela creație până la stingerea vieții pe pământ.

Aptitudinea scenică a „Tragediei” residă în varietatea și plasticitatea acestor tablouri, în forța lor de simbolizare, dar valoarea poemei nu se limitează la atât. Rostul acestor tablouri nu e autonom, înțelesul lor deplin nu se relevă decât prin raportare la punctul inițial și la deslegarea dramei. Acest fior al ultimelor întrebări care le străbate le salvează și le înalță din sfera „ilustrațiilor” spectaculoase și banale și le dă înțelesul de fragmente ale destinului omenesc, făcând din ele tot atâtea variante ale întrebării: Ce rost are omenirea pe pământ? Există o ascensiune, o finalitate, un ultim sens pentru truda aceasta de veacuri? Scară de scară, Adam după căderea în păcat, va urca, în vis, toată Golgota istoriei umane. Și fiecare nou popas va însemna o nouă decepție. Tânăr faraon în Egipt, în izolarea nemărginitei lui puteri el se simte nenorocit și prin iubirea unei sclave (Eva) dorește să se înfrățească cu suferințele mulțimei. Comandant glorios în republica ateniană Adam-Miltiades va fi osândit la moarte de poporul care l-a aclamat nu de mult. Patrician în Roma orgiilor, el se va desgusta de mlaștina vieții în care s'a lăsat târât. Creștinismul care i se arată în toată măreția austeră a începuturilor îi deșteaptă în suflet nostalgia altei vieți. Tabloul următor ne arată ce a devenit creștinismul. Suntem în Bizanț. Adam-Tancred, prototipul virtuților cavalești, floarea cruciaților, asistă cu mâhnire la închircirea sublimei învățături până la sterpele lupte pentru o literă. Sătul de lupte, dornic de seninătatea contemplației și de liniștea vieții familiare, Adam reapare, în tabloul următor, în chipul lui Kepler, la Praga. Dar știința este batjocorită de mulțimea obtuză asupra căreia noblețea sufletească n'are nici o putere, viața familiară distrusă de frivolitatea femeii. Nici fapta, după falimentul științei, nu-i va aduce mulțumirea. Adam-Danton va fi decapitat... Nou tablou: Londra epocii moderne. Poporul e, în sfârșit, liber, liber până la desfrâu. Cuceririle revoluțiilor sociale au devenit niște parodii sinistre, liberalismul economic a creiat servituji mai josnice decât oricare din trecut. De aici înainte viziunile poetului sunt proiectate în viitor. Tabloul ce urmează ne arată organizația omenirii, după normele unei rigide utopii comuniste, în falanstere. Legea supremă a

acestei organizații va fi practicul, unica ei autoritate, știința. Individualitatea și familia fiind desființate, omenimea va trăi ca o masă. Oamenii vor purta număr în loc de nume, Michelangelo va tăia o viață întreagă picioare de scaun, Platon va păzi cireada de vite.

Zdrobit de cele văzute, Adam vrea să evadeze de pe pământ. Nu-i este însă dat și astfel el va trebui să vadă ultima ipostază a degradării omenesti în figurile îndobitocite ale unei perechi de Eschimoși retrași la ecuator, care este acoperit de ghețuri, după ce pe restul pământului viața s'a stins demult.

Ciclul vedeniilor se încheie aici, Adam e trezit. Se regăsește în decorul paradisiac dela începutul călătoriei lui prin veacuri dar în suflet i s'a strecurat otrava de moarte.

Vedenii fără nume unde sunteți?
 În jurul meu zâmbind trăiește totul
 Cum am lăsat, dar inima s'a frânt.

Deznădăjduit de soarta care-i așteaptă neamul pe pământ, Adam se pregătește să se sinucidă. Dar atunci îi iese în cale Eva și-i șoptește zâmbind de fericire că se simte mamă. Adam cade în genunchi, resemnat. Omenimea va trăi, căci peste nemărginită tristețe a bărbatului se așterne triumfală, cotropitoare, voința de viață a femeii care prinde cu lacomă sete cuvântul de încurajare al Domnului:

Princep cuvântul slavă ție, Doamne.

Pentru a arăta întreaga valoare literară a traducerii d-lui Goga, făcută cu minuțioasă cântărire a fiecărui detaliu și cu o profundă înțelegere a întregului, ar trebui să punem față'n față numeroase pasagi. Stilul lui Madách e inegal, mai mult sărac. Omul acesta singuratec și aspru are uneori surprinzătoare mijloace de a dramatiza, cu forță și concentrare, viziunile sale, dar, în general, abstracțiunea, lipsa de muzicalitate, sărăcia invențiunii verbale imprimă „Tragediei” o notă de rigiditate. Un asemenea text impune traducătorului exigențe din cele mai curioase. A-l „îmbogăți” sau a-l „înfrumuseța”, talmăcindu-l, ar însemna să-l falsifici, distrugând tocmai acea impresie de severitate care e compensația și austeră podoabă a defectelor amintite.

D. Goga, stăpân pe un vocabular și pe o armonie atât de personale, știe să renunțe, atunci când trebuie, la aceste privilegii ale d-sale și tocmai în această discrețiune, realizată cu o mare știință a dozării, vedem meritul principal al traducerii ce ne-a dat. Trebuie spus însă că textul românesc nu devine prin aceasta neutru. În el circulă liber și firesc toată seva limbii noastre, întreaga ei aromă specifică, tot conținutul concret al imaginilor de fermecătoare plasticitate. Iată un exemplu din tabloul I:

CORUL INGERILOR.

... E încheată vecinica idee,
 Și facerea și-a plăsmuit hotar.

Azi orice suflet trăitor în Domnul
Prinos să ducă sfântului altar.

DOMNUL.

Da, s'a sfârșit măreța 'nfăptuire.
Se mișcă roata, meșterul adastă
Și mii de ani în osie se 'nvârte
Pân' înădesc o spiță sfărâmată...

Sau un alt pasagiu, din tabloul al VI-lea, în care Eva (în ipostază de curtezană romană) își amintește ca prin vis de raiul pierdut:

Și'n deosebi când chiu aud și cântec
Eu trec hotarul vorbelor înguste,
Și parcă dorm de visuri alintată
Iar melodia spre trecut mă poartă...

Traducerea d-lui Goga e un mare câștig pentru literatura noastră. Fără a sacrifica nimic din esența originalului lui Madách, d-sa a izbutit să creeze a doua oară — și în formă mai omogenă — „Tragedia” acestuia. Pe cât de rară ca realizare artistică, fapta e tot pe atâta prețioasă prin sensul nobleței ei.

ION CHINEZU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA POLONO-ROMÂNĂ

CU PRILEJUL APARIȚIEI SCHIȚEI LITERATURII ROMANEȘTI DE EMIL BIEDRZYCKI

În vitrinele librăriilor din Polonia a apărut, la începutul acestui an, un manual al istoriei literaturii românești datorit profesorului Dr. Emil Biedrzycki, lector de limba română la Universitatea din Leov. Se cuvine să salutăm cu bucurie această lucrare, prin care se prezintă, într'o schiță sumară, evoluția literaturii noastre publicului polon, tot mai pasionat pentru creațiile spiritului românesc.

O dovadă a interesului tot mai mare al cărturarilor poloni pentru viața culturală românească, sânt lucrările, tot mai numeroase, care apar în publicistica polonă din domeniul literaturii și al științei noastre: traduceri, studii literare, lucrări istorice. Menționăm câteva lucrări din diferite domenii. Ele mărturisesc grija vecinilor noștri poloni de a se apropia de noi și sufletește prin cunoașterea creațiilor spiritului românesc.

Poetul Emil Zegadlowicz, nemuritor prin poemele sale lirice în dialect, cari constituie o îmbogățire originală a liricei polone, a dat două volume de traduceri de poezii. Cu măiestrie el a făcut să răsunе în limba polonă nu numai sensul și măsura versului românesc, ci a reușit să transpuie foarte adesea înseși armoniile sensibilității lirice

românești. Primul volum intitulat: *Tematy rumunskie* a apărut în anul 1931 în Poznan. El cuprinde o antologie a poeziei românești contemporane, trecutul fiind reprezentat numai prin Vasile Alecsandri și Mihail Eminescu.

Volumul al doilea, apărut în Varșovia în anul 1933, cu o prefață de dl N. Iorga, e închinat geniului lui Eminescu: *Mihai Eminescu, Culegere de poezii și poeme, traduse de Emil Zegadłowicz cu o prefață de Nicolae Iorga și cu un studiu biografic de I. L. Caragiale*. (Varșovia 1933, ed. F. Hoesick).

Proza românească și-a găsit un interpret fidel în domnul St. Lukasiuk, un bun cunoscător al limbii și al culturii românești, care a tradus romanele lui Liviu Rebreanu, *Ion și Pădurea spânzuraților* a prezentat publicului polon pe Mihai Eminescu într'un articol din ziarul cracovian *Ilustrowany Kuryer Codzienny* (Curierul ilustrat cotidian) din 7 Aug. 1933 și a scris despre romanul românesc contemporan într'un articol din *Revista Contemporană* (*Przeegląd Współczesny*, XII, 1933) condusă de bunul nostru prieten profesorul universitar St. Wedkiewicz. St. Lukasiuk a mai publicat în anul 1929 o schiță a raporturilor polono-române: *Rumunja i Polska w XIX wieku*, Cracovia 1929, care este o completare a diferitelor studii din domeniul raporturilor polono-române ale profesorului St. Wedkiewicz, cum sunt *Rumunja po wojnie*, (România după război), apărut în 1923 în Varșovia, *Câteva cuvinte privitoare la unele probleme din domeniul istoriei legăturilor sufletești între Români și Poloni*, Buc. 1921, ș. a.

Schițele polono-române ale doamnei *Maria Kastorska-Sergescu*, *Szkice polsko-rumunskie*, Leow 1931 sânt o contribuție menită să trezească interesul și dragostea vecinilor noștri pentru cultura românească.

Fără a avea pretenția de a fi complet voi aminti, din domeniul istoriei lucrările dlui *Olgried Górka*, *Cetatea Albă, Chilia și expediția din anul 1497*. (Biatogród i Kilja, a wyprawa r. 1497, Warszawa 1932), apoi *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare al Moldovei* (*Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego, 1457—1499*, Cracovia 1933, ed. Academiei Polone).

Acestui viu interes pentru problemele culturii românești i s'a răspuns din partea românească prin studii și contribuții ale domnilor N. Iorga, P. P. Panaitescu, P. Caraman, Th. Holban, ș. a. referitoare la cultura polonă sau la raporturile polono-române.

Ca urmare firească a acestui interes spiritual reciproc a apărut acum schița istoriei literaturii românești (cu o antologie de poezii) a dlui *Emil Biedrzycki* (*Zarys dziejów literatury rumunskiej, zantologia poezji*, Lwów 1935, ed. Ligei Polono-române din Leow). Schița aceasta este o expunere sintetică a istoriei literaturii românești, destinată publicului larg, îndeosebi tineretului universitar, pentru a trezi în el interesul pentru cultura românească. Astfel și-a conceput autorul lucrarea și suntem convinși că ea și-a atins obiectivul. Pentru intelectuali poloni schița aceasta este un bun mijloc de orientare. Autorul, un admirabil cunoscător al limbii și al culturii noastre a avut să expue pe 128 de pagini (reduse prin multele portrete și ilustrații) istoria literaturii românești dela începuturile ei până astăzi, iar în an-

tologia celor 30 de pagini să prezinte modele reprezentative ale poeziei românești. Trebuie să recunoaștem că a avut de rezolvat două probleme grele.

Observațiile ce urmează sunt destinate să fie de folos autorului la o eventuală a doua ediție. Domnul E. Biedrzycki (cit. Biedjițchi) a stăruit în fiecare capitol asupra raporturilor polono-române, unde ele au avut loc de-alungul veacurilor. Această grijă a d-sale a fost determinată de o bună intenție, pe care a vădit-o și în studiul d-sale anterior: *Raporturi culturale polono-române* (zwaizki kulturalne polsko-rumunskie, Lwów 1933, 28 pag.).

După o introducere de 21 de pagini, în cari autorul dă o schiță a istoriei poporului român în cadrele geografice ce le ocupă, precum și elementele despre formarea neamului și a limbei românești intrând în aceste pagini și 4 pagini despre literatura populară și despre folclor, se dă o împărțire succintă a scrisului românesc pe epoce.

În cele câteva pagini închinată literaturii vechi autorul dă o expunere concisă a liniei de evoluție a literaturii românești, din care cetitorul polon poate desprinde imaginea corectă a manifestărilor spiritului românesc în literatură. Scrisă cu căldură, fără să cadă în retorism, expunerea este sobră și obiectivă. Concentrarea prea mare nu i-a permis să insiste prea mult asupra unor părți care ar fi evidențiat, cu mai multă putere, cum răzbate spiritul original românesc prin haina influențelor străine, până o sfășie pentru a-și croi forme și fond original.

Epoca lui Constantin Brâncoveanu, cu radierea puternică a culturii românești dela curtea acestui Voevod, ar trebui reliefată mai bine pentru a ilustra puterea de expansiune a culturii românești. Această epocă, ca și cea a lui Cantemir este foarte succint tratată. În general radierea culturii românești peste granițele noastre etnice, ar trebui mai mult subliniată, prin ceea ce a dat ea altora (P. Movilă, Cantemireștii, Spatarul Nicolae Milescu) pentru a păstra un echilibru obiectiv între ceea ce am primit și ce am dat altora. Tot astfel vorbind despre Văcărești ar trebui amintită Elena Văcărescu.

Printre ilustrațiile cari însoțesc textul semnalăm reproducerea unui portret din Muzeul Sobieski din Leov, dat ca portret al lui Miiron Costin.

Influența franceză a secolului al XIX-lea și începuturile Renașterii sunt expuse cu amănunte interesante. Secolul al XIX-lea, caracterizat obiectiv și nuanțat în amănunte, defilează grăbit, portretele scriitorilor fiind sumar schițate pentru a servi de indicațiuni și îndemnuri pentru acei ce ar avea interesul să-și lărgească sfera de cunoștințe, intrând în amănunte. Portretele lui N. Bălcescu, al lui Kogălniceanu, ar avea nevoie poate de mai mult colorit.

Spațiul limitat a împiedicat pe autor să reliefeze mai dezvoltat epoca eroică a literaturii românești. Lipsește amintirea poeziei lui Delavrancea. Dat fiind caracterul de schiță a acestei lucrări a fost foarte greu să alegi operele și momentele care trebuiesc relevate. În general însă autorul a fost condus de un simț sănătos în alegerea și sublinierea acelor momente. Caracterizările și portretele sunt bune, tratate cu fidelitate și bine așezate pe linia evoluției generale.

Capitolul acesta se incheie cu un repertoriu al scriitorilor și al lucrărilor publiciștilor și al oamenilor de știință literați ai acestei epoci.

Secolul al XX-lea se bucură de o bună caracterizare a atmosferei spirituale românești dinainte de război și de o caracterizare clară a tradiționalismului și a modernismului în literatura română postbelică.

Și în acest capitol însă concizia prea mare a silit pe autor să așeze revistele *Literatorul*, *Viața Nouă*, *Sburătorul* și *Gândirea* pe acelaș plan, fără să facă distincția necesară. Astfel de apropieri improprii s'au întâmplat și în așezarea unul lângă altul a scriitorilor ca Ilarie Chendi, Bogdan-Duică și Pamfil Șeicaru. Prea sumar sunt tratați scriitorii ca P. Cerna, M. Sadoveanu, Gala Galaction, I. Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Adrian Maniu. Regretăm aceste neajunsuri pentru că din multe caracterizări înțelegem că autorul a simțit frumuseța literaturii noastre și numai necesități tehnice l-au împiedicat de a le împărtăși compatrioților săi într'o mai largă măsură.

În capitolul închinat poeziei contemporane autorul a reușit să indice bogăția și varietatea talentelor prin caracterizări sumare. Și aici unii poeți de valoare se pierd între titlurile și lucrările altora. Voind să cuprindă totul într'un spațiu prea limitat a fost fatal să se limiteze uneori mai mult la nume și titluri.

Dar încă odată, toate neajunsurile purced din împrejurări tehnice independente de voința autorului. Ele au fost semnalate pentru ediția viitoare. Trebuie să fim recunoscători domnului E. Biedrzycki pentru frumoasa contribuție a d-sale la răspândirea cunoștințelor despre cultura românească în Polonia și la apropierea spirituală polono-română.

Antologia cuprinde poezii traduse de Emil Biedrzycki, de poetul Zegadlowicz, de Lewik și de Tadeusz Hollender. Incepând cu câteva cântece populare, urmează Miorița, apoi Alexandrescu, Alecsandri, Eminescu, până la Lucian Blaga, Adrian Maniu și Aron Cotruș, aproape toți poeții români răsună în graiul lui Kochanowski și al lui Mickiewicz, păstrându-și prin grija traducătorilor, ritmul, rima și armoniile originalului. Remarcabilă este tălmăcirea Glosei lui Eminescu de dl Lewik. Traducerile lui Emil Zegadlowicz, care în această privință are un merit deosebit, nu mai trebuiesc relevante. Antologia completează în mod admirabil expunerea manualului.

Dl Emil Biedrzycki merită mulțumirile noastre recunoscătoare pentru dragostea și pricepera cu care ne-a prezentat compatrioților săi.

GRIGORE NANDRIȘ

CRONICA SOCIOLOGICĂ

TRAIAN HERSENI, REALITATEA SOCIALĂ

(INCERCARE DE ONTOLOGIE REGIONALĂ *)

Cartea cea nouă a d-lui Herseni, pare a fi scrisă încă înainte de „Teoria Monografiei Sociologice”. Într'adevăr, la început trebuie să se delimiteze domeniul existențial al sociologiei și pe urmă să se pro-

*) Ed. I. S. R. București, 1935.

cedeze la definirea teoriei variațiilor locale tipice ale realităților sociale.

Di Hersenii face o minuțioasă expunere a ontologiei realității sociale și prin aceasta caută să fundamenteze o teorie amplă a ontologiilor regionale. De aici mai era apoi numai un pas până la teoria monografică a satului, care, după sociologia Bucureșteană, este cea mai tipică unitate existențială a sociologiei. Numai pe aceste realități poate să se fundamenteze apoi sociologia, ca știință independentă.

Care este regiunea existențială a societății?

Pentru determinarea ei trebuie să facem o puternică ancorare în clarificarea fenomenologică a existenței. În acest scop trebuie să ne folosim de datele filosofiei, care singură pare a avea intuiția ontologică a științelor în general.

Științele, cari au luat o atât de mare dezvoltare în sec. al 19. și al 20-lea, par a nu epuiza întreagă realitate. Datele empirice, pe care le culege fiecare știință în parte, sunt atât de speciale, încât s'a ivit necesitatea unei noi științe, care să totalizeze rezultatele parțiale și să dea o formulare ontologică a lor. Aceasta ar fi însăși știința științelor. Prin urmare ne trebuie o știință a existenței, ca singura explicare fenomenologică a cunoașterii; o cunoaștere a cunoașterii. Aceasta nu însemnează că este nevoie de un nou sistem de adevăruri sau de o nouă metodă de cercetare și de cunoaștere, ci de o știință a cunoașterii însăși. De mulțori această știință a fost încorporată în filosofie, uneori în logică, alteori și-a asumat chiar psihologia această disciplină și această sarcină. S'a crezut chiar, că filosofia nu este altceva, decât teoria cunoașterii.

Husserl, care poate fi socotit părintele fenomenologiei, a formulat pentru prima dată totalitar esența ființei, teoria cunoașterii existenței și apoi teoria ontologiilor regionale.

Este o continuare a filosofiei *apriorismului* științific.

„Pentru a cunoaște metoda unei științe, nu e nevoie să posedăm deja știința însăși. Urmează numai, că știința „sensului” ființei, nu este identică cu cunoașterea proprietăților sale, că ea este într-o manieră oarecare *apriorică*”. . . deci „sub titlu de *ontologii*, vom vedea, că mai târziu se detașează o serie de științe apriorice”¹⁾.

Pentru ca sociologia să se poată constitui ca știință, trebuie deci să-i determinăm regiunea existențială. Fără îndoială că realitatea pe această planetă a noastră, care se chiamă globul pământesc, este una și aceeași, întreagă și indivizibilă. Totuși aspectele acestei realități sunt infinite de multe și științele s'au constituit, ca să studieze aceste aspecte din diferite unghiuri, din diferite perspective.

Ca fenomenologii să formuleze ontologiile regionale ale acestor perspective și unghiuri diferite au avut nevoie de o prismă nouă, de un spectroscop special, care să descompună analitic realitatea întreagă și indivizibilă, în părțile ei componente. Această prismă specială este intuiția fenomenologică, indispensabilă ontologiei ca metodă de înțelegere. „Husserl pretinde, că problema centrală a *fenomenologiei transcendente* — aceea a constituirii lumii pentru conștiința pură — intro-

1) *Lavinas*: La théorie de l'intuition dans la phénoménologie de Husserl, p. 12.

duce o dimensiune curat filosofică în studiul ființei; și prin aceasta ni se va revela ultima semnificație a realului". „Aceasta nu este numai o manieră de cunoaștere între alte maniere de cunoaștere, ci fenomenul primitiv, care face posibil adevărul însuși”²⁾.

Pentru aceasta este nevoie de aparatura *intuiției imanente, a intuiției filosofice*. „Marele principiu al principiilor la Husserl, și în acest punct nu l-a contrazis nici un fenomenolog, este de a nu se servi niciodată de un concept, oricare ar fi el, care să nu fi trecut mai întâi prin focal probei intuitive”³⁾.

În acest punct fenomenologismul se înrudește cu bergsonismul: ambele preconizează ca metodă de cunoaștere a existenței intuiția filosofică. Numai cât intuiția la Bergson este cărja rezimătoare a intelectului (un instrument, la care recurge intelectul, oarecum la antipodul intelectului, deci un fel de antiintelect), care — singur — nu poate epuiza întreaga realitate, mai bine zis nu poate epuiza adâncurile esențiale ale existenței. Și tocmai acestea sunt obiectul ontologiei. Și cum „structura existenței, de care se interesează ontologia, nu este pretutindeni aceeași: diferitele regiuni ale existenței (Seinsregionen) au o constituție diferită, ele nu pot fi gândite cu ajutorul aceluiași categorii”. Iată de ce „ele delimitează, după expresia lui Husserl, existența în regiuni. Fiecare regiune este obiectul unei *ontologii regionale*”⁴⁾.

Iată cum se evidențiază tot mai mult și necesitatea unei ontologii regionale a realității sociale. Înainte prin urmare de a se constitui sociologia ca știință, trebuie să delimităm din existența totalitară a realității, regiunea socială. Ce este această regiune? Este un plan de structură ce se reliefează peste existența oamenilor în trăirea lor laolaltă. Dar ce este această conviețuire, dacă nu structura vie, care se leagă peste capetele lor și dă fenomenul social-obiectiv. Din multiplicitatea aspectelor și perspectivelor, cari constituie trăirea noastră subiectivă, se desprinde realitatea structural-funcțională a societății, care este obiectivă și spirituală totodată.

S'ar părea, în primul moment, că este vorba de o activitate de abstracție logică și psihologică. S'ar părea, că este vorba de un sistem de concepte, cari rezultă din elaborarea mentală bazată pe lumea elementelor concrete, așa cum încearcă să facă de pildă Husserl, elaborarea conceptelor de număr. „Unitățile au fost gândite fie ca conținuturi concrete bazate pe simple numiri sau semne grafice, fie ca conținuturi parțiale pozitive și obiective, cari pot fi ridicate izolat și adunate în multiplicități”⁵⁾. Husserl respinge aserțiunea, că unitatea ar fi un simplu semn, care se aplică fiecărui obiect de numărare. Numărul nu este prin urmare o colecție concretă de asemenea unități. Numărul este un concept, care stă deasupra obiectelor colecționate și puse alături într'o ordine de numărare: este un proces de abstracție, care nu se limitează nici la ordinea obiectelor (care poate fi modifi-

2) Ibid. p. 15.

3) Hering: Phénoménologie et philosophie religieuse, p. 41.

4) Ibid. p. 21.

5) Husserl: Philosophie der Arithmetik. Psychologische u. logische Untersuchungen. Vol. I. p. 139.

cată la infinit), nici la calitatea subiectiv-psihologică a nomenclaturii și nici la conținutul concret al obiectelor.

„Sub număr nu trebuie să înțelegem o multiplicitate concretă, ci o multiplicitate obținută prin elaborarea abstractă a conceptului de multiplicitate”⁶⁾.

Helmholz susține, că numărul își are originea în *numărul ordinal*. *Husserl* arată, că această eroare rezidă în ipoteza pe care a făcut-o *Helmholz*, cu privire la activitatea lingvistică a oamenilor primitivi, cari au stabilit pentru prima dată nomenclatura conceptelor de număr și într'o greșită comentare a procesului simbolic de numărare.

* * *

Așa este și cu realitatea socială. Discuțiile îndelungate, cari au fost în jurul acestei probleme, durează dela întemeierea sociologiei. *Di Herseni* arată foarte bine, că realitatea existențială a socialului, nu este nici legarea statică a elementelor, nici conceptul raportului relaționist, care există între om și natură și nici chiar conștiința socială, care fiind de origine subiectivă, ne așează înăuntrul realității sociale. Trebuie născocită o nouă perspectivă, care să ne scoată înafară, *structural* deasupra elementelor componente (indivizi, grupuri, sate, orașe, popoare, state, guverne, clase, fabrici, etc.) și totuși *funcțional* în trăirea cea mai adâncă și mai dinamică a realității sociale. De-aceia *Di Herseni* numește această realitate, realitatea *structural-funcțională*. Dar fiindcă se ridică deasupra existenței, este un plus peste trăirea părților, un plus, care deși nu adaugă ceva material, totuși este ceva nou, care schimbă mersul lent, biologic al părților: este un plus, care este obiectiv-spiritual totodată, cu putere de constrângere asupra elementelor. Deci *realitatea socială e structural funcțională și obiectiv-spirituală*.

Acest punct de vedere își are originea în sociologia franceză, în orice caz este înrudit cu concepția școlii *Durkheimiene* apoi cu *Tönnies* ș. a. Modificarea, pe care o aduce însă *Di Herseni*, rezidă în explicarea fenomenului social, dintr'un plus, care nu este de structură esențial economică sau materială. Structura fenomenologică a societății este de esență spiritual-obiectivă. Acest factor, spune *Barth*, l-au neglijat cei din școala lui *Durkheim* și *Tönnies*. Acel faimos concept al „solidarității” la *Durkheim* este numai un mod de organizare în vederea utilității, a ușurării vieții grupului, cu scopul de a se scoate maximul de rendement al mijloacelor necesare vieții. Vechea anti-nomie trup-suflet, spirit-natură, proiectată printr'o mișcare de translație în sociologie trebuie să devină: *omenire-natură*. Este o împăcare ecletică, o înțelegere nouă a antinomiei, sau poate înțelegerea fenomenului social însuși. Din această relație se poate ajunge la cunoașterea socialului și cine știe dacă nu și la cunoașterea naturii. Poate că din acest concept nou, din această nouă perspectivă își vor face și științele parțiale, științele naturii (inclusive psihologia) investigațiile de cunoaștere regionale.

6) *Ibid.* p. 141.

În orice caz sociologia nu poate întreprinde o activitate de sesizare a fenomenului social, decât plecând dela tot la parte. În sociologie nu se poate aborda o problemă specială fără să se cunoască bazele sociologiei generale, fără să se fi sesizat mai întâi fenomenul social. Individul chiar, poartă în sine socialul și cosmosul. Investigația sociologică pleacă dela întreg. Întâi trebuie să ai în cap totul, ca să poți vedea părțile. Părțile nu pot fi văzute în esența lor prin părți. Nu se poate vorbi de *om*, înainte de a se fi clarificat noțiunea de *omenire*. Aci rezidă greșala cea mare a psihologilor, cari, pentru conturarea conceptului de *personalitate*, nu purced dela „*omenire*“, ci dela individ. Acesta este un drum gol, un drum steril și fundamental greșit. Structura funcțională și obiectiv-spirituală a societății se realizează în individ: capătă realitate istorică. Cu cât individul este mai jos, cu atât orizontul lui este mai mic. Cu cât este mai sus, cu atât orizontul lui este mai mare, vede mai mult și cuprinde mai mult. Iată de ce, cu atât este individul mai mult, cu cât cuprinde în el mai multă societate și cosmos. Individul devine personalitate numai în măsura în care închide în el cât mai multă *omenire*. Căci inventatorul Robinson a trebuit să cuprindă în sine *omenirea*, să fie crescut la început în *omenire*. S'a dovedit de atâtea ori, că indivizi crescuți în mod criminal sau experimental închiși în cotețe și pivniți, sunt niște turpitudini animalice. Gradul socialității din individ este măsura personalității. Numai în măsura, în care o personalitate cuprinde în sine toate aspirațiile oamenilor, toate durerile lumii, numai în măsura aceasta poate să fie geniu sau profet. De aceea ni se pare nouă, că geniile anticipează, sunt purtătorii de cuvânt ai viitorului și că de cele mai multe ori nu sunt înțeleși de contemporani.

* * *

Di Herseni și-a dat seama, că trebuie să plece dela problema constituirii sociologiei ca știință. D-sa a căutat să fixeze cadrul ontologic al domeniului însăși. Căci sociologia este studiul structurii sociale. Masele de cele mai multe ori sunt grupuri fără structură (ca studiu fac parte poate din domeniul psihologiei sociale). Dar atunci printr'o mișcare interioară a ei, printr'o electrizare dinamică a trebuințelor ei, masa primește o structură și astfel tece în domeniul sociologiei.

Acest nou fel de a vedea este a se atribui în oarecare măsură filosofiei fenomenologice. Ca și structuralismul în psihologie, ne-a învățat să înțelegem, că realitatea poate fi văzută în diferite forme și aspecte, după unghiul de perspectivă din care privim. Structuralismul a avut o înriurire hotărâtoare asupra înțelegerii proceselor noastre mintale. Filosofia fenomenologică a făcut cam acelaș lucru pentru observarea realității și divizarea ei după unghiul de perspectivă, în ontologii regionale.

* * *

Societatea omenească în epocile primitive avea o structură mai puțin definită. Contururile ei erau mai puțin clare. Este doar epoca

de trecere dela promiscuitatea originară, epoca, în care se observă primele forme de cristalizare ale unei „colectivități”. Târziu de tot s'a făcut relativ adânc, această cristalizare. La început a fost deci o simplă îngrămădire eterogenă, apoi o colectivitate legată, ceva mai târziu comunitatea cu legile ei de organizare și târziu de tot, sau poate numai în viitor, societatea, ca realitate obiectiv-spirituală. Voințele se asociază și legătura primitivă bazată pe forță, dispăre. Din simpla alăturare a indivizilor (bazată mai mult pe înrudirea de sânge a formațiilor familiare), din simpla trăire laolaltă (simbioză) a indivizilor grupurilor, se naște o creștere biologică a societății, ca apoi această creștere, să devină socială. Caracteristica fundamentală a acestei creșteri sociale este obiectivarea ei prin cultură. Și aceasta va trebui să fie în viitor o parte din regiunea existențială a societății, *cultura*, care deacum se conturează tot mai precis. „Față de natura fizică, societatea se deosebește prin conștiință, spiritualitate și voință; față de organisme prin conștiința de sine și spiritualitate; față de psihisme (subiective) prin obiectivitate și cultură; față de spirit prin viață și istoricitate”... „Cu aceasta sarcina ontologiei regionale, pusă în slujba sociologiei încetează. Alte probleme, de altă natură, ni se vor pune în curând — ele nu intră în problematica ontologică — vor porni însă cu necesitate dela rezultatele, pe cari le-am dobândit aci. Calea spre constituirea sociologiei ca știință este deschisă”⁷⁾.

Numai cât, dacă „societatea realizează omul”⁸⁾, acesta singur nu mai poate fi creator de cultură și civilizație, fiindcă acestea sunt obiectivările societății. Creațiile omului sunt de natură subiectivă, în măsura în care — ad absurdum — ni le-am putea imagina absolut numai ale omului. Or, cultura este și trebuie să rămână de natură obiectivă, fiindcă este obiectivarea societății. Iată de ce cultura nu poate fi considerată creația omului. Să privim de pildă harta sedimentelor de cărbuni ale continentelor și vom vedea, că marile culturi se repartizează exact pe regiunile cele mai bogate în aceste sedimente. Omul este prin urmare obiectivul indirect, prin intermediul căruia se obiectivează sub formă de cultură și civilizație, cosmosul și societatea. Deci nici idealul ultim al societății nu poate fi considerat omul, sau desăvârșirea lui sub forma cea mai tipică: personalitatea. Idealul social nu poate fi prin urmare „realizarea de sine a individului și societății în ceea ce au ele comun și tipic: personalitatea”. Idealul social trebuie căutat tot în societate, chiar azi, când sub eflorescența psihologismului și individualismului celui mai acut, se preconizează ca ideal social personalitatea, aceasta trebuie considerată tot ca mijloc al societății de a se obiectiva, de a se autorealiza permanent în funcție de un ideal al ei, care trebuie căutat aiurea, undeva în esența ei cea mai adâncă. Să ne gândim numai de pildă la o epocă îndepărtată, descrisă de niște savanți sceptici și nebuni, când globul va începe să se răcească fiindcă razele soarelui vor deveni din ce în ce mai slabe, când omenirea, care a mai rămas, va fi o mică societate speriată în activitatea ei febrilă, concentrată în jurul laboratoarelor. Aci se va căuta să se fabrice scântea prometeică producătoare de

7) *Herseni*: Realitatea Socială. p. 139.

8) *Ibid.* p. 137.

căldură și lumină. Aci idealul social este scânteia magică. Și dacă privim mai atent, în toate vremurile, oricât de luxuriante ar fi doctrinele și teoriile noastre de azi, idealul societății era cam același: o permanentă organizare și raționalizare a capitalului societății și permanenta ei autorealizare.

Oricât ne-am frământa mâna noastră de creier, dacă privim în perspectiva timpului, acea minunată jerbă de flori, care este cultura umană, nu rămâne altceva, decât tot un fel de sfortare uriașă a omului de a rezolva problemele timpului și spațiului, în vederea perpetuării societății. În acest sens putem spune, că nu mai există deosebire existențială între civilizație și cultură. Dacă „civilizația ne ajută să trăim, ne mărește confortul, ne face să fim ceea ce suntem și ne menține, — cultura merge mai departe”⁹⁾. Dar numai atât: „*merge mai departe*”. Ea constituie adevăratul progres, ea ne indică ceea ce ar trebui să fim și ajută la treptata îndepărtare a omului de animalitate, la realizarea omului ca om. Prin urmare spiritul obiectiv însemnează odată obiectivarea raporturilor noastre materiale: civilizația, apoi obiectivarea raporturilor noastre cu absolutul: cultura”.

Dar între aceste două obiectivări nu este o deosebire de natură, ci numai o deosebire de grad: o simplă *mergere mai departe*.

Să ne gândim numai la spusele unui istoric al Revoluției Franceze, care descria arderea, de către populația *inconștientă*, a unui muzeu la Paris. Un aristocrat se repede în cabinetul unuia din conducătorii poporului și îi spune: — „Maestre, poporul a dat foc muzeului municipal și ard tablourile lui Murillo”. — „Cum se poate — răspunse acesta — și poporul nu cunoaște valoarea tablourilor lui Murillo?” — „Poporul este inconștient, el este fără cultură, trebuie oprit dela asta”. — „Atunci las' să ardă tablourile. De ce n'ați învățat poporul să cunoască valoarea tablourilor lui Murillo”.

Iată de ce concepția, pe care o avem noi azi despre cultură și personalitate nu poate să fie un ideal social, întrucât nu este sinteza sociologică a aspirațiilor totalitare ale societății. Și poate nu va deveni niciodată un ideal general valabil. Este un ideal prea scump poate și prea greu pentru globul nostru, a cărui sedimente de cărbuni și energii solare și așa sunt prea grele pentru bietul elefant, care (după o legendă budistă) poartă globul în spatele său și care se clatină încoace și încolo deși se ține puternic cramponat pe petalele unei flori de lotus, care a crescut singuratică în lacul Nirvanzi.

OSCAR JIANU

CRONICA CULTURALĂ

INSTITUTUL DE CULTURĂ ROMÂNÓ-GERMAN

S'a constituit de curând la București într'o atmosferă de semnificativ entuziasm un *Institut de cultură româno-german*, sub președinția dlui Prof. Simeon Mândrescu.

⁹⁾ Herseni : op. cit. p. 102.

Cu o prudență și precizie într'adevăr laudabilă, întemeietorii au ținut să limpezească — dintru început — orizonturile institutului înlăturând nouașii bănuelnici ai imixtiunilor politice. Noua citorie s'a afirmat ca un organism cu pure preocupări spirituale îndepărtate de orice considerațiuni de ordin necultural. Și nu avem până acum nici-un motiv să ne îndoim de absoluta sinceritate a întemeietorilor, în al căror gând va fi răsunit eșecul acelei fragile înfiripări din trecut pe care intențiile politice național-socialiste au dizolvat-o cu repeziciune. Un Institut cultural româno-german nu poate dura — în cadrul actualei noastre conjecturi internaționale — decât pe planul unei pure, clare și sincere preocupări *spirituale*.

Cu acest obiectiv bine definit, crearea noului Institut — alături de cel francez, italian, polon și cele ce vor mai fi fiind — trebuie să fie salutată cu toată bucuria omului de cultură ce simte apropierea unor vii raze binefăcătoare, menite să contribuie la o nouă terapeutică a sufletului.

Faptul merită însă a fi mai adânc subliniat, mai copios comentat, dincolo de atitudinea de lirică arborare. Să cercetăm dar motivele ce au făcut posibilă și mai ales operantă întemeierea Institutului.

Să însemnăm însă mai întâiu observarea că acest organism cultural a îndrăsnit să se nască — și expresia este de o perfectă proprietate — destul de târziu față de celelalte instituții similare. Deosebirile politice au oprit desigur atât pe Români cât și pe Germani dela o apropiere ce făgăduia totuși a fi exclusiv culturală. Și adăugăm — mai mult decât atât chiar — distincțiunea de rasă a vorbit ca totdeauna cu un glas puternic ce a trebuit să fie ascultat. Factorul de care pomenim, a fost într'adevăr atât de operant încât — în general — apropierea culturală româno-germană a însemnat mai totdeauna la noi actul unei *aspirațiuni voluntare* ce solicita un deosebit efort, neîntâlnit în cazul naturalei afecțiuni pentru Franța.

Mai curând sau mai târziu, faptul s'a produs totuși și noi avem a cunoaște principial cel puțin, roadele la care urmează a ne aștepta odată cu motivele ce l-au determinat.

O primă consecință — remarcată și de presă de altfel — e — dacă voiți — de natură psihologică și sociologică. Cultura și mai ales civilizația noastră constituindu-se exclusiv aproape după modelul francez către a căruia perfectă imitație năzuim, a trebuit să abdice dela personalitatea ei originară, ceea ce echivalează cu imposibilitatea de a ne crea de fapt o cultură proprie. Absorbiți de un model unic, era firesc să ajungem la acest rezultat.

Autonomia noastră spirituală se poate însă mai ușor afirma în cazul în care puterile noastre s'ar fi orientat — în același timp — în mai multe direcțiuni. Nu s'ar mai fi vorbit atunci despre o eventuală dispariție a ființei noastre proprii, ci dimpotrivă — de o mai adâncă descoperire a originalității neamului. E ceva asemănător cu acea lege sociologică ce constată că un individ e cu atât mai independent cu cât aparține mai multor colectivități deodată. Modelul german alături de cel francez, italian, ș. a. va fi dar operant în acest sens general.

Institutul româno-german mai este însă susținut la noi și de considerațiuni *istorice*.

D-1 *Sextil Pușcariu* rezuma cuprinzător contribuția germanismului la constituirea culturii naționale distingând trei indiscutabile momente, astfel: 1) introducerea limbii române în biserică și formarea unei limbi literare sub imboldul Sașilor luterani din sec. al XVI-lea; 2) pregătirea în veacul al XVIII-lea a renașterii noastre latine; 3) influența romantismului german în secolul al XIX-lea, în epoca de trezire a conștiinței naționale.

Un moment interesant în această privință, ni-l oferă începutul veacului al XIX-lea, perioada de lichidare a orientalismului fanariot și de sbucium la atâtea răspântii străine ce se deschideau atunci neamului. Scriitorii acestei epoci reflectează cu exactitate psihologia noastră în momentul alegerii între modelul francez și cel german.

Reprezentativi sunt mai ales *Iancu Văcărescu* și *Conachi*. Studiind și la Viena, Văcărescul a suferit în teatrul său o înrăurire germană care a întrecut pe cea franceză chiar. Conachi realizează însă un caz și mai interesant. Puternic influențat în opera sa de modelul francez, el este totuși în teorie un apologet convins și exagerat chiar al influenței germane. Voința luminată de rațiune îl îndrepta către cultura germană, sentimentul îl înfrângea însă și aspirațiunea franceză devenea totală și exclusivistă în operă.

Considerațiunile istorice de mai sus, evidențiază însă o importantă concluzie: deosebirea de rasă n'au înlăturat rodnicia influenței germane care s'a dovedit astfel posibilă.

Iar dacă la cele observate, mai adăogăm faptul că o intimă sinteză a fondului nostru autohton cu înaltele forme ale culturii germane a izbutit în opera unui Kogălniceanu, Maiorescu și mai ales Eminescu în armonia interioară a căruia răsuna de atâtea ori melancolia lied-ului german — apropierea culturală de care vorbim, ne apare de o frumoasă rodnicie.

Considerațiunilor psihologice și istorice de mai sus, li se alătură însă astăzi împrejurări ce prilejuiesc încă odată această culturală înfrățire.

Avem pentru prima dată în cadrele statului român o minoritate germană răspândită pe meleagurile Banatului, Ardealului, Bucovinei, Basarabiei și Dobrogei; de care pe lângă atâtea deosebiri ce ne-o îndepărtează, ne leagă totuși comunitatea aceluiași trecut istoric și conlocuirea în același peisaj geografic. Germanii din România au frământat alături de noi, de secol, același pământ, au respirat același aer, au privit aceiași munți și același cer. Nu se va fi strecurat oare în sufletul lor nimic din această comuniune în veac și peisaj? Desigur că *da* și pe aceste străvechi fundamente, Institutul de cultură româno-german va avea îndelung și mult de clădit.

Citarea numai a considerațiilor de mai sus ar fi — socotim — îndestulătoare spre a justifica întemeierea Institutului de care vorbim. Un câmp încă primitiv și nelucrat i se deschide înainte: opera de sinceră cunoaștere și pe această bază de reciprocă prețuire a celor două popoare.

Așteptăm cu încredere contribuția noului Institut, în a cărui activitate și viabilitate nădăjduim.

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și Reviste

GHERGHINESCU VANIA, *Amvonul de azur*. Poezii.

Prin cel de-al doilea volum al său, Gherghinescu Vania se dovedește un iremediabil îndrăgostit al frumuseții pure. Stihurile sale dăltuite par'că în marmoră albă ce nu îngăduie reliefuri dure ci doar nuanțe discrete, se caracterizează în primul rând printr'o simplitate odihnitoare și matură. Cititorul își simte sufletul înălțat în zone eterate unde gândurile sunt liniștite și incertitudinile calme.

Nefiind în stare să-și lămurească marea taină a divinității, poetul se resemnează, — o resemnare exprimată în acorduri potolite și cu nu știu ce surdă rezonanță de tristețe. Într'un psalm, înrudit cu poezia tradiționalistă datorită aceluși sentiment de religiozitate panteistă ce l-a fecundat, — Gherghinescu Vania ne oferă, o strofă concludentă:

*Dar cum nu te pot nicidecum vedea,
Eu Te caut și Te-ași vrea — din mine
Intrupat aveau pe coline
Să-Ți încredințez comoara mea.*

Dorința aceasta de contopire a eului cu natura o regăsim aproape în toate poeziile sale de inspirație religioasă. Uneori ea se transformă într'o aspră plăcere primitivă pe care o simți numai în urma atingerii carnale cu brazda umedă și rece. De aici se desprind apoi acele robuste accente de optimism ce se întâlnesc deseori în versurile lui Gherghi-

nescu Vania. În *Alma-Mater*, remarcabilă din capul locului prin planturoasa sensibilitate etnică ce-o străbate, suferința pământului rănit de călcii străin se împletește cu revolta spontană a stihitorului. Un fluid magic îi unește pe amândoi.

Un alt izvor de neconținută primenire e erotismul. Dealtfel dedicația sinceră de pe fila de început a volumului cred că ar fi supremul argument. Lirica erotică a lui Gherghinescu Vania reinvie trecutul, îngreunat de cadavrele iluziilor:

Vino cu mine pe drumurile trecutului
[— înapoi,
Să culegem florile de visuri imprăși-
[tiate'n cale,
Să întârziem la popasuri de bucurie
[și de jale,
Să deșteptăm împărăția basmelor
[adormite în noi.

Alteori poetul simte în fața iubitei o sete dionisiacă de viață — leac al chinului său lăuntric.

Am surprins în câteva poeme din *Amvonul de azur* — un motiv de origine baudelaire-iană — adus la noi de Tudor Arghezi, Vreau să zic osmoza între macabru și erotic. Evident, nu se pot stabili filiații directe și precise. Dau doar o sugestie — sper nu dintre cele mai puțin importante.

Simplitatea e unul din aspectele relevante ale poeziei lui Gherghinescu Vania. Spre deosebire de virtuozitățile tehnice — nu rareori demne de respect — ale meșteșugarilor de rimă din generația

actuală, poemele sale sunt zămislite dintr'un sentiment limpede și turnate în forme pure. Au, adică, ceea ce se cheamă o osatură organică. Și asta însemnează foarte mult. Fiindcă poezia mai e și altceva decât joc abil și inteligent de cuvinte.

Septimiu Bucur

AL. DIMA, *Al. Odobescu*. Sibiu, 1935.

Am semnalat altă dată activitatea rodnică pe care, în colaborare cu Astra, gruparea Thesis o desfășoară la Sibiu prin conferințele și publicațiunile sale. În prefața broșurei de față, autorul ne vestește că la înfăptuirile de până acum se va adăoga „o nouă ctitorie”: o serie de publicațiuni ale grupării, menită a cuprinde lucrările literare și științifice ale membrilor ei.

Studiul d-lui Al. Dima e un început de bun augur. Subliniind dela început importanța ideii de personalitate căreia abia în timpul din urmă începe a i se da locul cuvenit în ordinea valorilor, și mărturisind, pe de altă parte, un sentiment al solidarității istorice, d. Dima, prezentând într'o luminoasă sinteză viața și activitatea literară a marelui prozator, izbuteste să arate în ce măsură opera scriitorului poate cuprinde norme de orientare valabile și pentru zilele noastre.

Aplicând criteriile lui Spranger, d. Dima găsește că linia stăpânitoare care însumează toate dispozițiile native și toate fragmentele activității lui Odobescu, este cea estetică. Verificarea acestei constatări va urmări-o d. Dima în reconstituirea principalelor etape din viața lui Odobescu, arătând că în toate preocupările sale științifice și literare prozatorul nostru n'a făcut decât să se conformeze unei înclinațiuni innăscute pentru frumos. Chiar în studiile de arheologie atenția lui Odobescu e solicitată mai ales de aspectele estetice ale lucrului tratat și „valoarea descriptivă” (Tzigara Samurcaș, C. Lit. 1934, p. 764) a acestor studii, grija prezentării elegante, este o trăsătură constantă a lor.

Odobescu poate fi deci privit ca cea mai autentică întrupare a acelu „instinct artistic românesc” pe care-l accentuează cu atâta plăcere acest scriitor de rasă în care seva vieții autohtone și o rafinată experiență culturală cu solide temelii de clasicism fuzionează atât de armonios.

Elementul estetic se găsește răspândit în întreaga lui operă, nu numai în scrierile cărora vechea retorică le acordă anumite priorități în această privință. D. Dima stăruie cu drept cuvânt asupra acestui punct, dovedind că nuvelele istorice „Mihnea Vodă cel Râu” și „Doamna Chiajna” sunt chiar mai puțin artistice decât multe părți din alte scrieri ale lui Odobescu, a cărui operă reprezentativă prin situarea între artă și știință rămâne „Pseudokynegetikos”.

Stilul cald și senin al d-lui Dima e potrivit veșmânt pentru sentimentul de înalt omagiu de care frumoasa d-sale cărțuie e străbătută până la ultima filă.

I. Chinezu

Insemnări

FRANCISC HOSSU LONGIN. În Februarie a fost așezat spre veșnică odihnă, în cripta familiară a Badei George Pop dela Băsești, în Sălaj, ginerele său, cunoscutul avocat dela Deva: Francisc Hossu Longin.

Demnitari bisericești, dela Blaj, Cluj, Oradea și Baia-Mare, au slujit prohodul și i-au apreciat, în cuvântări, viața și activitatea, parcă ar fi fost o înaltă față bisericească.

Mie însă mi-se pare, că peste toate caracteristicile vieții sale nonagenarul român a fost mai ales *omul simțului istoric*.

Din generația veche, care nu cunoștea politicianismul mărunț, el era un luptător credincios al neamului său în linia istorică a luptelor naționale, și în concepția largă în orizontul depărtat al luptei istorice, așa cum se desemna până și după epocalul an 1848.

Născut la 1847, în Zam, la granița de pe Mureș dintre Ardeal și Banat, însă după obârșie din Chioar (Cetatea-de-Peatră) cu capitala Șomcuta-Mare, Fr. Hossu Longin crește și se desvoltă, prin îndrumările școlii dela Blaj, inspirat de ideile generoase ale deșteptării naționale, formându-și sufletul în vastul orizont al românismului integral, fără îngrădiri regionaliste, cari existau, cu atât mai mult, și în epoca aceea.

Tatăl său, *Lupu Hossu Răstoceanu*, era, se pare, din Răstocii Chioarului, dar — nu știu prin ce împrejurări, ajunse în Zarand, unde după revoluția din 1848 obținut un post de notar în acel județ pur românesc al Zarandului. Rolul acesta, de administrator, l-a implicat în 1849 într'un proces grav, care putea să-l coste viața. Era acuzat de înaltă trădare și de grave abuzuri comise contra unor unguri. Abia după grele sbuciumări a reușit să scape din acest proces. Actele — unele din ele — ale acestui proces au fost păstrate și se găsesc între hârtiile depuse de răposatul Francisc Longin la Biblioteca Universității din Cluj, împreună cu arhiva fostului președinte al adunării naționale dela Alba-Iulia, Gheorghe Pop de Băsești.

Cetind aceste acte vrând-nevrând mi-am adus aminte de o carte latinească — scrisă, se pare, de un canonic — și tipărită în Oradea, — despre legiunea valachică a grănicerilor, în care se spune, că familia Hossu, o familie foarte extinsă între Români, ar fi din acele multe familii maghiare, cari au primit creștinismul în formele bisericii orientale, de care s'au legat așa de mult, încât cu timpul, s'au separat de grosul maghiarimei, încreștinată în formele bisericii latine, și cu încetul s'au romanizat.

Dacă și familia lui Francisc Hossu Longin ține de această familie, apoi el constituie și un fenomen etnic din cele mai interesante, ce se întâmplă în viața popoarelor.

Ca o urmă a acestei legături — pierdute cu timpul din știința descendenți-

lor — îmi pare și numele său de botez, Francisc, cu totul neobișnuit la Români, și de tot rar și în ziua de azi, cu atât mai usitat și mai agreat însă între Maghiari.

Cât de mult îl stăpâna pe răposatul simțul istoric se vede și din faptul destul de rar, că și-a ținut cu evlavie în ordine arhiva familiară, și a sa și a so-crului său G. Pop de Băsești și a ținut să o dea, spre folos public, în Biblioteca Univ. din Cluj.

Dealtfel până în ultimele zile se preocupa de probleme istorice. Când Nic. Densușianu se pregătea să scrie *Istoria Revoluției lui Horia*, în Deva, la casa lui Hossu-Longin s'a adresat pentru a cerceta în Deva și județul Hunedoara documentele necesare. Arhiva lui H. Longin cuprinde prețioase informații asupra mersului acestor cercetări. Dânsul a constatat locul unde au fost executați un mare număr de Români, în timpul revoluției, și unde au fost îngropați, în mormânt comun, sub cetatea dela Deva. El a verificat acest punct și a stăruit la Soc. „Mormintele Eroilor”, ca să însemneze cu o troiță măcar acest loc istoric. Până aproape de moarte a stăruit, prin scrisori, la Academia Română (Ion Bîanu) la autoritățile județului și orașului Deva, cum și la frunzașii intelectuali locali (dr. Petru Grozea, fost ministru și prof. Gh. Ghinea). Mi-a comunicat și mie copia acelor scrisori și lucrul fiind important și de mare actualitate, țin să stăruie odată mai mult.

Încă și în cursul lunii Ian. a. c. am primit o scrisoare dela regretatul în chestia aceasta, pe care se vede că o avea în deosebire în inimă. Mai avea însă și alte preocupări istorice, de care îmi scria în timpul din urmă. De pildă, el susținea, că Gheorghe Șincai, marele nostru cronicar și istoric, n'a murit la moșia conților Vass, cum se susține în cărțile istorice, ci în comuna Bobota din Sălaj și acolo ar fi îngropat. Dânsul ar fi văzut mormântul și în sat ar trăi această legendă.

Toate aceste — și alte probleme istorice, — se găsesc consemnate în hârtiile rămase după dânsul, ce se găsesc împreună cu ale lui G. Pop de B. în Bibl. Universității din Cluj, și studenții cari urmează studii istorice și-ar putea face un adevărat merit studiindu-le și publicându-le, luminate, cum se cuvine, ca generațiile mai noi să cunoască trecutul apropiat, ca să nu se mai acrediteze legende false, cum am văzut decurând într'un articol, scris de un scriitor din Cluj, tocmai despre răposatul, scriitor care n'are idei despre istoricul pasivității parlamentare, căreia regretatul Hossu-Longin, i-a fost aderent fidel toată viața, de când s'a declarat, în 1866, la Miercuria, sub președinția lui Ilie Măcelariu, dar nu la 1881, în Sibiu, cum spune d. Isac Emil inspectorul artelor din Cluj.

Cel ce mai întâiu a consultat și studiat hârtiile acestea este învățatul canonic dela Oradea, d. I. Georgescu, care prepară o monografie asupra lui George Pop de Băsești, în care se va referi, probabil, de multe ori și la hârtiile lui Hossu-Longin.

Dar câte alte chestiuni mai cuprinde acea bogată arhivă, în ce privește viața noastră de la 1860 incoace, Fr. H. L. n'a fost numai un avocat care a apărat pe mulți în procese politice (a avut el însuși procese, în care a fost condamnat, dar de temniță a scăpat), ci și un publicist de seamă, redactor la „Familia” lui Ios. Vulcan, la „Gura Satului”, foaie umoristică, și corespondent la ziarele noastre din B.-Pesta, și mai ales la Gazeta Transilvaniei din Brașov, cu al cărei director, dr. Aurel Mureșanu, a fost într'o strânsă prietenie de o viață întreagă.

Multilateral în cultura și orientarea sa, puternic în convingerile sale politice istoricește întemeiate, Fr. Hossu-Longin a fost un caracter frumos, superior și înțelegător, care dacă a trăit 90 de ani, a privit toate chestiunile hotărâtoare ale vieții sale și ale națiunii sale *sub specie aeternitatis* — și a fost un adevărat monument viu al simțului istoric — așa

de rar acum, în viața zbuciumată, dar fără orizont, și fără perspectivă a generațiilor de azi.

Ilie Dăianu

INAINTE de a ne părasi, iarna aspră din acest an ne-a mai răpit un tovarăș: pe *Ernest Armeanca*.

Suferea de o boală veche, dintre acelea care nu iartă, ci te strânge în chingile ei moi până la istovire, sfârșitul venind adeseori prin surpriză.

În coaja fără vlagă a trupului său fizic, Ernest Armeanca închidea un suflet cald, deschis la toate problemele de viață ale momentului istoric ce-l trăim, un spirit viu, cultivat prin studii speciale de litere și teologie, gata totdeauna să sugereze o idee bună și mai cu seamă dispus numaidecât să se inhămeze la acțiunea pentru realizarea ei. Agilitatea lui spirituală și-a găsit un potrivit teren de manifestare în presă, iar orele de răgaz și le-a închinat cercetărilor din domeniul istoriei naționale.

După un an petrecut la Paris, în care timp boala l-a incolțit mai crud decât oricând, a tipărit la întoarcerea în țară o întâie lucrare asupra „problemei Transilvaniei în presa franceză” (1931), urmărind să arate felul în care s'a reflectat în periodicele franceze lupta Românilor ardeleni pentru dreptate și libertate în a doua jumătate a veacului XIX. În anul următor a publicat apoi o mică monografie asupra parohiei din comuna sa natală, Săcărâmbul (jud. Hunedoara) și acum avea sub tipar, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, o contribuție la istoria revoluției din 1848 în Ardeal.

A suportat cu stoicism urgia sorții. Rareori s'a văzut la un om cu puterile meschin drămuite, atâta seninătate în fața vicisitudinilor vieții și un optimism atât de rodnic. El ne servește tuturor o pildă și un indemn.

Olimpiu Boitoș

BULETINUL ASTREI

DESPĂRTĂMANTUL CLUJAN LA SATE

Despărțământul Cluj al Astrei a reluat activitatea de propagandă culturală. Seria descinderilor la sate s'a inaugurat de conducătorii activi ai despărțământului în frunte cu dl. președinte prof. Dr. Iuliu Hațieganu și vicepreședintele prof. Dr. Ioan Goja. Întâiul popas s'a făcut în comuna Feleac, în ziua de 17 Martie. Programul artistic a fost susținut cu multă pricepere de organizația locală a Șoimilor, printr'un repertoriu bogat de cântece în 4 voci și doine cântate cu multă duioșie.

Prin sprijinul acordat de președintele despărțământului, organizația Șoimilor din Feleac și-a format o fanfară țărănească, care a distrat publicul prin sârbe, hore și învărtite.

S'a jucat apoi piesa: „Pe aicea nu se trece”, iar d. prof. Hațieganu a rostit o frumoasă cuvântare, amintind timpurile când propaganda se făcea în Feleac într'o școală mică, neîncăpătoare, iar astăzi tot satul poate să găsească pâinea sufletească în Casa Culturală zidită tot de despărțământul Cluj al Astrei.

Prof. Ștefan Pașca a vorbit despre rostul cântecului și al portului național, iar dl. Dr. Spârchez schițează frumoasa activitate a Șoimilor din Feleac, cărora le predă diploma de recunoștință pentru munca pozitivă pe care au dezvoltat-o.

A doua echipă de propagandiști a vizitat satul Vultureni, unde Astra și-a creat deja o tradiție, fiind primită cu

mult entuziasm de întreg satul în frunte cu noua înjghebare șoimărească. Într'o atmosferă sărbătorească s'a executat concursul de cântece între corul Șoimilor din localitate, cel al școlii primare și al elevilor dela Școala normală din Cluj, cari fac un adevărat apostolat prin opera de culturalizare a satelor, în strânsă colaborare cu Astra. Oratorii zilei au fost dnii: prof. Curea, inginer Larionescu dela Camera de Agricultură și d-rul Todea.

Seria conferințelor care au fost încadrate de recitări distractive, a încheiat-o o elevă dela Școala normală care a evocat figurile istorice ale lui Horia, Cloșca și Crișan.

În comuna Borșa s'a executat același program. D-rul Șichet a dat sfaturi pentru păstrarea sănătății. Se cuvine toată lauda d-lui Pavel, preotul acestui sat, care în colaborare cu dascălii satului a creat un nucleu cultural puternic. Dorința lor este de a colabora cât mai strâns cu Astra și a înființa o organizație șoimărească locală, a cărei baze este corul condus de părintele Pavel.

ÎN CARTIERELE CLUJULUI

Unul din terenurile de acțiune cultivate de despărțământul clujan, despre care n'am avut încă prilejul să vorbim, este periferia orașului Cluj.

Inceputurile sunt mai vechi. De mult își trimite despărțământul local, la anumite ocazii, propagandiștii săi culturali în cartierul Mănăștur, unde, în jurul Școlii primare nr. 4, se desfășoară o sistematică acțiune de educare a poporu-

lui prin șezători și conferințe instructive.

În ultimii ani a funcționat însă în cartierul „General Grigorescu” un cerc cultural al Astrei, cu numele „Gh. Lazar”, care a desfășurat o acțiune vrednică de toată lauda. Conducătorii lui au pus în mișcare o mulțime de intelectuali cari le puteau fi de folos în acțiunea lor, iar în programul șezătorilor au introdus un punct nou: rulara câte unui film cu subiect educativ și instructiv.

Duminecă în 30 Martie, când a conferențiat prof. *T. Faur*, fost elev al Oficiului Național de Educație Fizică, s'a ținut ultima șezătoare din ciclul organizat în anul acesta de activitate.

Cu acest prilej, d. docent *dr. Axente Iancu*, în calitate de președinte al cercului recapitulează activitatea culturală desfășurată de cerc în acest an, aducând călduroase mulțumiri membrilor din comitet, conferențiarilor și tuturor colaboratorilor la compunerea programului artistico-distractiv: teteriștilor, elevelor și elevilor școalelor normale, elevilor liceului „Gh. Barițiu”, liceului de fete „Regina Maria”, elevilor școlii primare Nr. 8, teologilor clujeni, etc. scoțând în evidență și meritele deosebite ale d-lui *Oct. Vasiliu*, directorul școlii primare din Str. Fântânele pentru munca pricepută depusă în selecționarea filmelor, punându-le mereu de acord cu conținutul conferințelor, pentru câștigarea în bună parte a punctelor artistico-distractive ale programelor și pentru conducerea personală a operațiunilor tehnice reclamate de rulara filmelor.

Un asemenea nucleu de acțiune culturală funcționează și în cartierul Fabriciei Iris, iar al treilea se va înființa în curând, în strada Paris.

NOUL DESPĂRTĂMANT AL GHEORGHENILOR

În orașelul din Săcuime, Gheorgheni, s'a înființat în cursul acestei ierni un nou despărțământ, care a și pornit nămaidecât la fapte.

Iată cum relatează revista „Transilvania” înființarea noului cerc cultural:

Un fapt deosebit de îmbucurător s'a produs în Noemvrie trecut în cadrul despărțean Ciuc, la Gheorgheni.

Importanța acțiunii de reorganizare din Secuime, operă întreprinsă de „Asociațiune”, a găsit un viu ecou în sufletele intelectualilor localnici ce au hotărât înființarea unui nou despărțământ la Gheorgheni. Ședința de constituire a avut loc la 4 Noemvrie tr. sub președinția d-lui *P. Pașnicu*, luând cuvântul din partea comitetului județean dl. prof. *Anastasiu* care a înfățișat idealurile și strălucitul trecut al „Astrei”. Se porcede apoi la alegerea comitetului noului despărțământ în persoana d-lor: *T. Chindea*, președinte, *I. Nedelca*, vicepreședinte, *Gh. Passat*, secretar, *Gh. Ciuchi*, casier, *Iosif Duma* și *T. Angheluță*, censori, cărora li se mai adaugă încă nouă membri.

Dl. Președinte *T. Chindea* mulțumind pentru alegerea sa, spune printre altele: „*Noi toți avem un țel, acela de a ne găsi frații pierduți prin secuzare*”.

Noul despărțământ își propune ca prim-obiectiv al activității sale laudabila inițiativă a înființării unei școlii țărănești și organizarea de coruri ale „Astrei”.

Cu astfel de energii și planuri, viitorul despărțământului Gheorgheni făgăduiește strălucit seceriș.

AM PRIMIT LA REDACȚIE:

- Liviu Bratoloveanu*, Manifest. Poeme sociale. Colecția „Viața Socială”. T. Severin, 1935.
- Emil Panaitescu*, Momenti della civiltà romana nella Mesia. (Estr. da „Gli studi romani nel mondo”, Vol. II.) Bologna, 1935. Licinio Capelli ed.
- Tiberiu Morariu*, Noui contribuțiuni la păstoritul Evreilor maramureșeni. (Extras din revista „Ștăna” An. I. No. 9-10) Sibiu, 1934. Tip. VestemEAN.
- Id.*, Satul lui Coșbuc. (Extras din revista „Gazeta Ilustrată” No. 11-12, 1934). Cluj, Tip. Națională.
- Dr. I. Popescu-Sibiu*, Fata de azi la lumina psihanalizei. Extras din „Revista Română de Psihanaliză” No. 1. 1935.
- Dr. Valeriu Stinghe*, Sfaturi practice pentru bolnavii de tuberculoză și familiile lor. Brașov, 1935. Tip. „Astra”.
- Vasile Netea*, Din contribuția învățătorimii române la dezvoltarea culturii naționale. (Ed. „Astra” Despărțământul Reghin). Tg. Mureș, 1935 „Ardeleana”.
- Traian Marcu*, Polonia. Constanța, 1935.
- Lucian Blaga*, Avram Iancu. Dramă. Sibiu, 1934. Tip. „Dacia Traiană”.
- D. Gusti*, Sociologia militans. Introducere în sociologia politică. I. Editura Institutului Social Român.
- Teodor Scarlat*, Claviaturi (versuri) București, 1935. Ed. „Bucovina”.
- Victor Jinga*, Organizarea economică a țărănimii elvețiene. Cluj, 1935. Tip. Națională.
- V. Voiculescu*, Toate leacurile la îndemână. Colecția „Cartea Satului” scoasă de Fundația culturală regală “Principele Carol”.
- Anuarul liceului „Decebal”* din Deva pe anul școlar 1933-1934, publicat de *Iosif Botean*, director. Deva, 1935. Tip. „Decebal”.

REVISTE ȘI ZIARE:

- Gândirea* (Buc.) Martie. — *Transnistria* (Cluj) Anul I. nr. 1-2. — *Adevărul Literar și Artistic* (Buc.). — *Rânduiala* (Buc.) Anul I. nr. 1. — *Vremea* (Buc.). — *Căminul Cultural* (Buc.) Februarie. — *Manifest* (Iași) Anul II. nr. 2. — *Libertatea* (Buc.). *Societatea de Măine* (Buc.) Ianuarie. — *Plasuri Hunedorene* (Petroșani) Februarie. — *Viața Ilustrată* (Sibiu) Februarie, Martie. — *Unirea Poporului* (Blaj). — *Solia Dreptății* (Orăștie). — *Unirea* (Turnu Măgurele). — *Cruciada Românismului* (Buc.). *Săptămâna* (Buzău). — *L'Europe Centrale* (Prahă). — *Gazeta Odorheiului*. — *România dela Mare* (Constanța). — *Scânteia* (Turnu Măgurele). — *Gravul Maramureșului* (Sighet). — *Aciunea Buzăului*. — *Știință și Progres* (Tg. Mureș) Octombrie 1934-Martie 1935. — *Gazeta Ciucului* (Gheorgheni). — *Avântul* (Petroșani). — *Glas Românesc* (Odorheiul). — *Viața Basarabiei* (Chișinău) Martie. — *Satul și Școala* (Cluj) Ianuarie. — *Clasa IV B.* (Cluj) Ian.-Febr. *Far* (București) Anul I nr. 1. — *Orientări* (Moinești) Februarie. — *Lancea* (Deva). — *Blajul*, Februarie. — *Transilvania* (Sibiu) Ian.-Febr. — *Fruncea* (Timișoara) Februarie, Martie. — *Idee Națională* (Buzău). — *Suflet Nou* (Comloșul Mare). — *Timpul* (Cernăuți). — *Țara Bârsei* (Brașov) Martie-Aprilie. — *Korunk* (Cluj) Martie. — *Noi* (Cluj). — *Cancerul* (Cluj) Oct.-Dec. 1934. — *Reacțiunea Literară* (Buc.). — *Revista Fundațiilor Regale* (Buc.) Martie. — *Frize* (Brașov) Martie. — *Observatorul Social-Economic* (Cluj) Iulie-Dec. 1934. — *Familia* (Oradea) Februarie. — *Gazeta Ilustrată* (Cluj) Ian.-Febr. — *Convorbiri Literare* (Buc.) Ian.-Febr. — *Progres și Cultură* (Tg. Mureș) Martie. — *Gândul Vremii* (Iași) 15 Martie. — *Provincia Literară* (Sibiu) An. II nr. 11-12. — *Societatea de Măine* (Buc.) Februarie. — *Gândirea Economică* (Cernăuți) Aprilie. — *Erdélyi Szemle* (Cluj) Martie. — *Cercetașul dela Granita de Vest* (Arad) Febr.-Martie. — *Plugarul* (Brăila). — *Inceputuri* (Gheorgheni) Ian.-Febr. — *Junimea Literară* (Cernăuți) Februarie. — *Viața Ilustrată* (Sibiu) Aprilie. — *Stropi de rouă* (Valea Lungă) Anul I nr. 1. — *Femeia Satelor* (Deva) Anul I nr. 1. — *Lanuri* (Mediaș) Februarie-Martie. — *Revista Fundațiilor Regale* (București) Aprilie.

GÂND ROMÂNESC

ANUL III. No. 3.

MARTIE 1935

CUPRINSUL:

- D. Murărașu*, Orientarea lui Eminescu spre folklor.
St. Bezdechi, *Supremum desiderium* (Mai am un singur dor).
Trad. din Eminescu.
O. F. Popa, Prima experiență (nuvelă).
Yvonne Rossignon, *Sens*; Poveste'n câmp; Cântec lâng'un
fir de iarbă (versuri).
I. Neamtzu, *Alma Mater* (nuvelă).
Ion Buzdugan, Veștejire (versuri trad. din Serghei Essenin).
Florica Ciura, Triptic rustic (versuri).
Alexandru Ceușianu, Buzele tac (versuri).
Iosif Schiopul, Imigrațiunea săsească în Transilvania.

CRONICI

- CRONICA LITERARĂ. *Ion Chinezu*, „Tragedia Omului” de E. Madách în traducerea d-lui O. Goga.
CRONICA POLONO-ROMÂNĂ. *Grigore Nandriș*, Cu prilejul apariției schiței literaturii românești de Emil Biedrzycki.
CRONICA SOCIOLOGICĂ. *Oscar Jianu*, Traian Herseni, Realitatea Socială.
CRONICA CULTURALĂ. *Al. Dima*, Institutul de cultură româno-german.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE: *Gherghinescu Vania*, Amvonul de azur (Septimiu Bucur); *Al. Dima*, *Al. Odobescu* (I. Chinezu). — INSEMNĂRI: *Francisc Hossu Longini* (Ilie Dăianu). *Ernest Armeanca* (Olimpiu Boitoș).

BULETINUL ASTREI

Despărțământul Clujan la sate. — În cartierele Clujului. — Noul despărțământ al Gheorgheniilor.

Tipografia „Cartea Românească” Cluj, Calea Dorobanților No. 14

CENZURAT

LEI 20.-